

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Diplomová práce

Analýza životního stylu dětí ve velkoměstské aglomeraci

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

Vypracoval:

Bc. Ondřej Nejezchleb

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Analýza životního stylu dětí ve velkoměstské aglomeraci* zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 30. 3. 2012

Ondřej Nejezchleb

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Pavlovi Mühlpachrovi, Ph.D. za trpělivost, ochotu a důležitou metodickou pomoc při zpracování této práce.

Děkuji všem blízkým za velmi tolerantní a trpělivý přístup. Bez jejich podpory by tato práce nikdy nevznikla.

OBSAH

Úvod	4
1. Dětská populace v současné společnosti	5
1.1. Sociologická charakteristika společnosti	7
1.2. Specifika dětské populace	10
1.3. Biologické zvláštnosti dětské populace	11
1.4. Sociální charakteristiky dětské populace	12
2. Životní způsob jako kategorie sociální pedagogiky	15
2.1. Životní způsob rodinného života	16
2.2. Determinanty životního stylu dětí	18
2.3. Životní úroveň současné rodiny	20
2.4. Struktura životního stylu	21
3. Volný čas jako determinanta životního stylu v postmoderní společnosti	24
3.1. Specifika volnočasových aktivit	26
3.2. Typologie volnočasových aktivit	28
3.3. Systém institucí volnočasového charakteru	29
4. Foglarův odkaz jako výchovná determinanta	31
4.1. Foglarův život	31
4.2. Foglarovy pedagogické principy	32
4.3. Klubová činnost	35
4.4. Pedagogický odkaz Jaroslava Foglara	37
5. Empirické šetření	39
5.1. Výzkumný projekt	40
5.2. Vlastní empirické šetření	42
5.3. Vyhodnocení výsledků šetření	44
5.4. Návrhy a opatření pro teorii a praxi	59
Závěr	61
Shrnutí	62
Anotace	63
Seznam použité literatury	64
Seznam příloh	68

Úvod

Tématem diplomové práce je životní styl dětí ve velkoměstské aglomeraci. Referenční skupinou jsou děti středního školního věku, děti raného dospívání, děti ve věku 11 – 12 let, žáci páté a šesté třídy. Práci jsem zaměřil na děti, zejména proto, že v dnešní postmoderní společnosti se diferencují skupiny, jež jsou spojovány principy oblastmi zájmů a ovlivňují vytváření postojů k hodnotám. Hovoříme o prostředí vytváření subkultur mládeže, které mají nezřídka negativní dopad na dítě a často jsou příčinou vzniku patologických projevů chování.

Životní styl a jeho tvorba je ovlivněna mnoha determinanty, jednou z determinant je i volný čas. Volný čas je tématem blízkým každému z nás pod tímto pojmem si především představíme dobu, kterou můžeme věnovat sami sobě na základě vlastní svobodné volby. Tato doba má významný vliv na osobnost člověka, a to především v oblasti uspokojování osobních potřeb.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. V první se věnuji dětské populaci v současné společnosti. Charakteristikou, specifikací a zvláštnostmi dětské populace. Druhá kapitola je věnována životnímu způsobu – determinantě životního stylu dětí. V následující kapitole se věnuji volnočasovým aktivitám a jejich funkci a možnostem. Čtvrtá kapitola má připomenout Jaroslava Foglara, jednoho z mnohdy opomíjených pedagogů volného času. Je věnována práci Jaroslava Foglara propagátora zdravého životního stylu především ve vztahu k přírodě. Celoživotnímu zastánci hodnot, jimiž jsou lidství, čestnost a poctivost. Pátou kapitolu práce tvoří samostatný výzkum. Kvantitativní výzkumnou metodou je dotazníkové šetření zaměřené na děti v rozmezí věku jedenáct a dvanáct let. Oslovenými skupinami jsou děti navštěvující základní školu v Brně a děti navštěvující kroužky v centru volného času, rovněž v Brně.

Cílem práce bylo potvrdit nebo vyvrátit hypotézy ke způsobu trávení volného času dětí ve velkoměstské aglomeraci, jejich aktivitám ve volném čase a postojům k volnému času, rovněž zjistit u respondentů povědomí o Jaroslavu Foglarovi.

1. Dětská populace v současné společnosti

„Doba pokročila. Otázka je kam.“

Ivan Kraus

„Společnost 21. století bývá označována jako postmoderní.“¹ „Je společnost bez univerzálního hodnotového systému, ohrožená ekologickými katastrofami.“² Společnost zklamaná z modernismu, industrializace. Zklamaná z potřeby modernismu vnášet do společnosti průmyslový a technologický pokrok, systémy práva a globalizace. Modernismus zakládal na individuálních ziscích – přesunutí výroby (levnější pracovní síly). Postmodernismus se snaží navázat na to, co bylo - na to „moderní“. Je jisté, že po moderní době musí přijít něco jiného „nová doba“.³

Postmoderní společnost se snaží o socializaci společnosti a výchovu k prosociálnímu chování.⁴

Postmoderní dobu lze rovněž charakterizovat jako tu, která rozvíjí všechny typy sociálních hnutí. Jde tedy zejména o Demokratická hnutí/hnutí za svobodu projevu, Dělnická hnutí, Mírová hnutí a Ekologická hnutí. „Postmodernismus se dostává za hranice modernity“.⁵ Postmoderní doba navazuje na dobu moderní - průmyslovou, na dobu globalizace. Uvědomuje si problémy nad produktivní doby, doby nadvýroby a s tím spojených důsledků ekologických, ekonomických a sociálních problémů. Postmodernismus se snaží upozorňovat na rizika takto vzniklá. Na rizika spojená s úpadkem životního prostředí. Na možnosti vzniku jaderného konfliktu, nebo války velkého rozsahu. Růst totalitních mocí. A zejména, a v současnosti často skloňované selhání ekonomických systémů a mechanismů.⁶

Postmoderní společnost můžeme charakterizovat jako tu, která se nesnaží být vázána tím materiálním, tak jak to bylo v modernismu. Je to společnost na jednu stranu velmi otevřená, uznávající základní hodnoty života. Na straně druhé uvědomělá si rizik

1 MÜHLPACHR, P., *Sociopatologie*, Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 17.

2 MAŘÍKOVÁ, M., a kol., *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, s. 1203.

3 HARRINGTON, A., a kol., *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*, Praha: Portál, 2006, s. 338.

4 BOUDON, R., a kol., *Sociologický slovník*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 146.

5 GIDDENS, A., *Důsledky modernity*, Praha: Slon, 2010, s. 144.

6 GIDDENS, A., *Důsledky modernity*, Praha: Slon, 2010, s. 151-152.

následků multikulturality, následků globalizace a rostoucích ekonomických rizik.

Postmodernismus, neboli také postmoderní společnost se tedy, snaží navázat na to, co bylo - na to „moderní“. Je jisté, že po moderní době musí přijít něco jiného „nová doba“.⁷

Dufková⁸ cituje Zygmunta Baumana, respektive se věnuje jeho čtyřem ideálním postmoderním typům osobnosti. V těchto typech reflektuje základní rysy postmoderní společnosti: pomíjivost, dočasnost, rozvolněnost hodnot, fixaci na přítomnost a sebe sama.

Prvním typem dle Baumana je *zevloun*: odmítá autority a přináležení někam. Nemá rád odpovědnost. Nic netvoří – životem se jen tak poflakuje. Postmoderní zevloun už se nepohybuje po městských bulvárech. Pozoruje vše v teple domova. Druhým typem je *tulák*: jeho symboly jsou dočasnost a permanentní pokušení. Potlouká se beze smyslu a cíle. Pokud se někde zastaví - je to jenom souhra okolností a většinou nemají jeho zastávky dlouhodobého trvání. Tulák rád mění místa, zaměstnání a postoje. Třetím typem dle Baumana je *turista*: člověk, sběratel hodnot, zážitků, pocitů a naplnění tužeb. Turista má potřebu sbírat zážitky, nikoli poznání. Posledním typem je *hráč*: člověk vyhledávající rizika, která ho přitahují. Ostatní jsou spoluhráči, nebo soupeři. Hráč je člověk bez výčitek a morálních ohledů. Jeho krédem je, že život se hraje podle jiných pravidel.

Společným rysem všech čtyř je nezávislost, svoboda a volnost na druhé straně vázanost a strach ze závislostí.

Postmoderní rodina

Rozvíjí se soužití mimo manželství. Tři čtvrtiny jedinců, kteří byli dotázáni na podobu budoucího života dvou osob v pevném milostném vztahu, soudí, že tyto osoby, pokud nechtějí mít děti, mají žít společně bez sňatku. Manželství je většinovým řešením tehdy, pokud chtějí mít děti.⁹ Současná společnost zřejmě logicky argumentuje možnostmi se znovu „zamilovat“ do někoho jiného. Staví rodinu, jako oficiální, až na míru odpovědnosti. Tím můžeme chápat nejenom vztah k dítěti, ale i například získání

7 HARRINGTON, A., a kol., *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*, Praha: Portál, s. 338.

8 DUFFKOVÁ, J., a kol., J., *Sociologie životního stylu*, Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 174-175.

9 SINGLY de, F, *Sociologie současné rodiny*, Praha: Portál, 1999, s. 90.

majetku, v případě nabytí společného majetku a potřebě ošetření vztahů k němu. Možný¹⁰ charakterizuje současnou rodinu i na základě její vlastnosti, kterou je míra rozvodovosti, které je stále vzrůstající. Výsledky průzkumu jsou ovlivněny faktem, že je stále více těch třikrát a vícekrát rozvedených. „Láska by se mohla slučovat s manželstvím, pokud bychom mohli přijmout fakt, že v životě většiny lidí bude více než jedna láska a více než jedno manželství.“¹¹

V období mezi 1920 až po rok 2004 se celkově zdvojnásobil počet nemanželských dětí. Stoupl průměrný věk žen při narození prvního dítěte. V roce 2003 bylo ženě – matce prvního dítěte průměrně 26 let. V minulosti, např. v roce 1970, byl věk matky prvního dítěte, v průměru, 22 let.

Během předchozího desetiletí vrostl počet podílu prvních dětí narozených mimo manželství. Rapidní nárůst pak zaznamenal počet dětí takto narozených matkám s dosaženým nižším vzděláním. U matek s vysokoškolským vzděláním byl sice rovněž nárůst, ale ten tvořil rozdíl jen jednotlivých procent. Věk matek prvního dítěte a jejich vzdělání ovlivňuje i počet jejich dětí. Možný tento rozdíl vysvětluje tím, že vzdělanější ženy jsou náročnější na výběr partnera, otce svých dětí. Faktor pozdějšího příchodu „dítěte do rodiny“ je i následkem snižující se porodnosti. Stále více párů má větší a větší problém přivést na svět dítě.¹²

1.1. Sociologická charakteristika společnosti

Sociologie chápe společnost jako lidstvo, jako nejobecnější uskupení osob obou pohlaví a všeho věku. Společnost je charakterizována i jako ta ohraničená územím, uznávající společné kulturní hodnoty, normy a vzory. Takto společnost chápeme jako: „největší sociální kolektiv, jejímž může být člověk členem.“¹³

V nejširším slova smyslu můžeme říci, že společnost chápeme jako: „...souhrn individuí jednajících s ohledem na jednání druhých, a to v určitém historickém, prostorovém, kulturním a sociálním kontextu, jehož parametry mohou svým jednáním

10 MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, Praha: SLON, 2008, s. 205-230.

11 SAFILOS-ROTSCHILD, C., *Love, Sex, and Sex Roles*, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977, s. 67.

12 MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, Praha: SLON, 2008, s. 265 -274.

13 REICHEL, J., *Kapitoly systematické sociologie*, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 19.

ovlivňovat jen částečně.“¹⁴

Obě citované teze sdružuje nejpřesněji definice společnosti, kterou tvoří: „...soubor osob žijících ve skupinách, jež jsou vzájemně propojeny, na společném, vymezeném a ohraničeném teritoriu kontrolovaném politickou mocí, sdílejících základní společenské hodnoty, řídících se týmiž základními normami a chovajících se podle ustálených vzorů“¹⁵.

ČESKÁ SPOLEČNOST – v posledním uplynulém čtvrt století prodělala česká společnost řadu významných změn. Na začátku tohoto období byla změna politického systému od ryze socialistické společnosti s omezeným vlastnictvím, ale neznaje chudobu. Vstoupili jsme do nové doby svobodného podnikání. Rozdělení společnosti se uskutečňovalo na základě úspěšnosti na poli nabývání majetku, kdy zmíněné hodnocení mělo největší význam pro stanovování společenských elit. Po čtrnácti letech demokracie vstupuje oficiálně, už samostatná Česká republika do „Evropy“. Oficiálně je uznána, v roce 2003, členem Evropské unie. Původní obyvatelé EU na nás pohlížejí jako na zemi „tunelářů“, ne jako na ty, kteří dokázali, že jsou vyspělou demokratickou zemí západní Evropy. Teprve v poslední době začínáme rozpoznávat některé problémy západní civilizace. S prohlubující se ekonomickou krizí tak děje stále častěji.

V průběhu posledních deseti let české společnosti se nám v souvislosti se stále rostoucí kvalitou života snížila úmrtnost, zejména v období věku před ukončením pracovní aktivity. Z evropských postkomunistických zemí se nám prodloužila délka života o tři roky v průměru. Je to následek zdravějšího životního stylu a zdravějšího životního prostředí. Denně si všímáme toho, že se nám nežije špatně. Svědčí o tom plná nákupní centra i jejich snad nekonečně rostoucí počet. Je však snadno pozorovatelné stále vyšší věk populace (jak jsme uvedli v předchozí kapitole nejenom z pohledu žen ve vztahu k dítěti). Podle simulací vycházejících z dlouhodobého měření a pozorování bude v České republice, pokud nenastane nějaká mimořádná a nepředvídaná událost, v roce 2050 až 220 tisíc osob ve věku vyšším než devadesát let. To je oproti počátku 21. století nárůst více než čtyřnásobný. Zhruba trojnásobně vzroste, oproti stejnému období

14 KELLER, J., *Úvod do sociologie*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1992, s. 11.

15 PETRUSEK, M., a kol., *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, s. 1194.

počet osmdesátiletých, který bude téměř milión.¹⁶

Na to vše má vliv stále vyšší *kvalita života*, kterou chápeme jako uspokojování lidských potřeb¹⁷, moderní *životní styl* – jako „projev lidské osobnosti v nejširším slova smyslu“¹⁸ a stále rostoucí poznatky v oblasti vědy. Zejména zvyšující se zdravotní péče. Následkem je tedy dosahování stále vyššího průměrného věku. V souvislosti s uvedeným je čím dále více skloňován termín „Stárnoucí společnost“.

Kultura

V posledním desetiletí zažíváme „kulturní revoluci“ vzrostl počet divadelních scén. Divadelní tvorba má odlehčenější žánr, je tím stále více dostupnější širším okruhům diváků. Vznikají stále nové divadelní scény. V posledním kulturním období je znát pokles o hollywoodskou filmovou produkci. Roste zájem o český film, nejenom u nás, česká filmová tvorba zažívá zájem i na ostatních evropských filmových plátnech. V době internetu roste zájem o tištěnou produkci knih, to i v době konkurujících e-knih. Svědčí o tom náklady jednotlivých nakladatelství a stále více se zvětšujícího počtu knižních distributorů. I zde nese kulturní žánr jistou míru odlehčení. „Jistou dávkou trivializace nese i český informační tisk. Na skutečné deníky zde zatím nemáme prostor.“¹⁹ Trivializace není problémem pouze českých informačních zdrojů. Je to snaha o získání pozornosti čtenářů a možná i o odvrácení jejich pozornosti od podstatnějších společenských témat.²⁰

16 MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, Praha: SLON, 2008, s. 281.

17 HÄYRY, M., *Measuring the quality of life : Why, how and what*, Helsinky: 1. University of Helsinki, 1991, s. 97.

18 SLEPIČKOVÁ, I., *Sport a volný čas*, Praha: Karolinum 2005, s. 41.

19 MOŽNÝ, I., *Česká společnost*, Praha: Portál, 2002, s. 187.

20 MOŽNÝ, I., *Česká společnost*, Praha: Portál, 2002, s. 180-193.

1.2. Specifika dětské populace

Na počátku tohoto tisíciletí se vypěstovala představa o tom, že majetku a finančních prostředků lze nabýt bez práce. Tento způsob je vytvářen mládeží odmítající tradice. Mládeží bez jednotného postoje ke kulturním hodnotám společnosti. Tato mládež je konfrontována s výchovou svých rodičů, dospívajících na přelomu společenských změn ve střední Evropě. Máme na mysli zejména změnu politického systému, následně tvorby nových společenských vztahů, postojů a hodnot. Polská sociologie nazývá tuto generaci mládeže GENERACE-T.²¹

GENERACE-T pokud takto pojmenujeme současnou generaci mládeže, charakterizujeme i jako mládež ovlivněnou účinkem a možnostmi současného fenoménu, kterým je rozvoj komunikačních médií, prostředky internetu, zejména sociálními sítěmi, kterými jsou např. Facebook nebo Twitter. Pomocí sociálních sítí je současná generace schopna nejenom komunikovat bez ohledu na vzdálenosti, je schopna se organizovat v celosvětovém měřítku. Vytvářet skupiny v těchto na sebe působit ve vzájemných interakcích. Sociální sítě však mohou podporovat i vznik nežádoucího chování. Dávají možnost projevům např. rasismu či xenofobie. Možnosti anonymního veřejného vystupování zneužívání informací zveřejněných prostřednictvím těchto sítí. Následkem je stále více skloňovaná kriminalita mládeže v oblasti zejména násilných trestných činů, pramenících ze společenské diferenciovanosti. Nejenom rasisticky motivovaných činů, ale i kulturně a ideově.

Na současnou dětskou populaci působí především faktory charakteristické současné společnosti, mezi tyto patří: stále více *rozvíjející se technické směry* a dostupnost technologií (zejména již zmíněných komunikačních technologií a jejich prostředků). *Informační exploze* a s tím související odtabuizování společenských tabu, vlivem stále snazší dostupnosti informací. Tento fakt může být v mnohých ohledech kontraproduktivní, a to zejména na výchovu. Stále *vzrůstající ekonomický růst*, jež má za následek majetkové rozdíly. Vazby k majetku apod. *Vliv médií* na vytváření názorů vedoucích ke spotřebě a orientaci na materiálně. Působení na masovou vůli v procesu

21 MŮHLPACHR,P., *Životní styl mládeže jako příčina sociálního handicapu*, Brno: 2. konference: Škola a zdraví 21, 2006.

výroby a spotřeby.²² S vlivem médií a rostoucí ekonomikou souvisí vliv *komercializace*. Pracovní *vytížení rodičů* a stále větší nároky na ně kladené jejich zaměstnavateli mají za následek stále méně času, který mohou rodiče věnovat sami výchově svých dětí.

1.3. Biologické zvláštnosti dětské populace

Dětství můžeme rozdělit dle věku, na období od narození do 10 let věku, které zahrnuje od prenatálního období, narození, novorozenecké období, kojenecké přes batolecí období, předškolní, mladší školní věk, po adolescenci – období dospívání až po dospělost. Právě v období raného dospívání, v období kolem jedenáctého roku věku dochází k velmi výrazným tělesným proměnám. Nastupující změny mají velký vliv na celkový stav a vývoj osobnosti. Začínají se vytvářet vztahy postoje, jak k sobě samému tak k okolí. Přicházejí změny v postojích – související s hledáním vlastní integrity. Období je velmi náročné na psychiku nejenom dospívajícího jedince, ale i na jeho okolí. Toto období označujeme jako pubescence. Vývoj v tomto období má velmi významný vliv na celkový stav a zrání osobnosti.

V tomto období, období nastupující pubescence se člověk biologicky člověk mění, především v člověka schopného reprodukce. Dochází k tělesným změnám – růstu postavy, pohlavním znakům, začínají fungovat pohlavní orgány a s tím spojené první sexuální prožitky. Nastupující změny mají vliv zejména na způsob prožívání a chování.

U chlapců dochází zejména k nárůstu objemu postavy a zvýšené tvorbě svalů. Změny sekundárních pohlavních znaků nejsou na první pohled patrné.

U dívek dochází zejména ke „kvantitativním změnám“.²³ To může mít za následek potlačování přirozeného vývoje, neboť v tomto věku se dívky ještě za svoje dispozice stydí. To může mít vliv na vznik deprivací.²⁴ U chlapců je naopak rychlejší růst symbolem síly a získává na základě proporcionality postavy (zejména výšky) lepší sociální postavení mezi vrstevníky. Často jsou bráni vyšší a vyvinutější chlapci, obecně, jako dospělejší.

22 BĚLOHRADSKÝ, V., *Společnost nevolnosti*, Praha: Slon, 2007, s. 42.

23 VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie*, Praha: Karolinum, 2005, s. 325-327.

24 MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J., *Výpravy za člověkem*, Praha: Odeon, 1981, s. 116.

Biologické změny jsou zejména následkem dědičnosti. V právě zmíněném období se startuje aktivizace dílčích tělesných složek genetického programu zrání. Znamená to, že v určitém období dochází k určitým změnám osobnosti. Pro období počátku dospívání jsou tyto změny spojené i s počátkem biologického dospívání.²⁵

Další a velmi významnou oblastí v tomto období, která má vliv na vnímání okolí, je vývoj poznávacích procesů. Dospívající začínají zvažovat možnosti, začínají přemýšlet systematictěji, začínají experimentovat. Z toho plynou i základy vytváření postojů k psychickým potřebám, zejména k potřebě jistoty a bezpečí, potřebě seberealizace a potřebě otevřené budoucnosti. Jak uvádí dále Vágnerová, dospívající bývají ve svém chování radikální, nadměrně kritičtí, přesto začínají být schopni uvědomění si základních obecných pravidel. Naproti uvedenému dospívající potřebují určovat svoje vlastní pravidla, snaží se o to být více akceptováni dospělými. Oporu hledají ve skupině, se kterou se identifikují.²⁶

1.4. Sociální charakteristiky dětské populace

Jaká je charakteristika současné dětské populace? Jakým způsobem ji můžeme z pohledu sociologie charakterizovat? Například Herbert Mead (1863-1931) rozlišuje sociokulturní vývoj mládeže diferenciovaně, v obdobích, rozdělených dle přibližného věku: rok 1-2 *Preverbální stádium*. Od 2-6 *Stádium „Play“* /období imitativní hry, tzn., že se dítě učí přebírat roli druhého, rovněž bývá toto období označováno jako období nápodoby. Od 6. roku věku dítěte do dospělosti označuje Mead jako stádium „*Game*“ pro toto období je charakteristická účast dítěte v organizovaných hrách a vzájemných vztazích a rozvoj generalizovaného druhého.

„Podle Meada se děti vyvíjejí jako sociální bytosti především tak, že napodobují to co se děje kolem nich.“²⁷ Meadovo rozdělení stádií sociálního vývoje sleduje, jaký má postoj a jakým způsobem se účastní jedinec hry. Po období nápodoby následuje období, kdy si dítě začíná uvědomovat samo sebe. Dítě vnímá samo sebe podle toho,

25 VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie osobnosti*, Praha: Karolinum, 2010, s. 29.

26 in VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 108-118.

27 GIDDENS, A., *Důsledky modernity*, Praha: SLON, 2010, s. 50.

jak jej vnímá a hodnotí jeho okolí. V posledním období, od šestého roku života se stává dítě členem organizovaných her. V tomto období začíná rozumět hodnotám, kterými se řídí společenský život. Chápe pravidla. Meadova teorie má mnoho společného s Freudovou teorií - psychosociálního vývoje. Mead ve své teorii pracuje rovněž s uvědomováním si vlastního já, jenom na rozdíl od Freuda „nevystavuje dítě takovému napětí“.²⁸ Freudovi teorie totiž vycházejí z teze, že je osobnost neustále konfrontována se svým svědomím.

Psychické dění se v raném dětství odehrává mezi dítětem a dospělým, nebo pozorováním vztahu mezi dospělým a dospělým. Tyto vzorce chování se stávají vzorcem chování dítěte. Později, podle tohoto psychologického vnímání, dochází k socializaci dítěte, která obsahuje i nápodobu, přijímání rolí.²⁹ Sociální vývoj dítěte je označován jako „přenos kulturního a sociálního dědictví společnosti“, a to zejména ve směru od společnosti k dítěti. Tento přenos od společnosti k jedinci se nazývá socializace.³⁰

Sociální charakteristiku dětské populace můžeme definovat na základě jejich postojů, názorů, hodnotové orientace a na jejich potřebách. Sak chápe vytváření postoje především na základě vzájemné interakce jednotlivce se společností.³¹

Na rozdíl od Saka charakterizuje sociologii dětství např. Kabátek³² především z pohledu dospívání. Kabátek charakterizuje dva znaky, které chápe právě v souvislosti s dospíváním, respektive dospíváním mládeže: jedná podle něj zejména o období přechodu *mezi dětskou závislostí a relativní nezávislostí*, období individuálního vývoje (socializací - směřující k osamocení jedince). Dále Kabátek hovoří o dospívání, jako souboru znaků příznačných pro určité skupiny, v souvislosti s určitým historickým obdobím a jeho proměnami. V těchto ohledech vyzdvihuje význam vlivu na jednotlivce především sociální skupinou, tyto označuje jako subkultury. Tématu subkultur mládeže se velmi podrobně věnuje ve své práci Josef Smolík³³, jmenuje pro současnou mládež

28 GIDDENS, A., *Důsledky modernity*, Praha: Slon, 2010, s. 50.

29 SMÉKAL, V., *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*, Brno: Barrister a Principal, 2002, s. 21.

30 SAK, P., *Proměny české mládeže: česká mládež z pohledu sociologických výzkumů*, Praha: Petrklíč, 2000, s. 46-47.

31 SAK, P., *Proměny české mládeže: česká mládež z pohledu sociologických výzkumů*, Praha: Petrklíč, 2000, s. 65-67.

32 KABÁTEK, A., *Sociologické texty II*, Praha: Univerzita Karlova, 1995, s. 17

33 SMOLÍK, J., *Subkultury mládeže*, Praha: Grada, 2010, s. 35- 43.

základní rozdělení na základě postojů ke společným hodnotám a cílům. Vyjmenovává je na základě jejich stylu, tj. jak uvádí: společný image, charakteristické vystupování a společný argot. Inklinací a osvojením postojů k určitému duhu subkultury vytváří současná mládež svůj životní styl. Životním stylem Smolík rozumí souhrn životních forem, jež jedinec aktivně prosazuje. Na základě svého životního stylu vytváří současná mládež osobní identitu, tedy způsob vztahu ke společnosti.

Závěrem lze konstatovat, že sociální charakteristiku dětské populace tvoří zejména odlišnosti od populace dospělých. Mezi odlišnosti patří především: měnící se závislosti na rodině a postupné osamostatňování. Příprava na profesi a volba povolání. Specifický způsob života, zdůrazňující aktivity ve skupinách vrstevníků a převaha zábavných činností. Zvýšená citlivost, radikalismus a kritičnost.³⁴

³⁴ SMOLÍK, J., *Subkultury mládeže*, Praha: Grada, 2010, s. 23.

2. Životní způsob jako kategorie sociální pedagogiky

„Životním stylem individua je možné rozumět ve značné míře konzistentní životní způsob jednotlivce, jehož jednotlivé části si vzájemně odpovídají, jsou ve vzájemném souladu, vycházejí z jednotného základu, mají společné jádro, resp. určitou jednotící linii, tj. jednotný „styl“, který se jako červená linie prolíná všemi podstatnými činnostmi, vztahy, zvyklostmi apod. nositele daného životního stylu.“³⁵

Podle logické úvahy můžeme životní způsob ovlivnit objektivními a subjektivními faktory. Subjektivní faktory ovlivňující životní styl mohou být: vlastnosti samotného subjektu, tzn. vlastnosti jednotlivce. Subjektivními faktory jsou: jeho duševní zralost, vzdělání, charakter, postoje, návyky.... Mezi rizikové faktory ovlivňující životní styl patří: kouření, nezdravá strava, tělesná a duševní nečinnost, obezita, nadměrná konzumace alkoholu a psychosociální stres.³⁶ Uvedené faktory jsou i rizikovými faktory ovlivňující zdraví.

Objektivní faktory ovlivňující životní způsob potom jsou: prostředí, rodina, celková společenská situace, média...

Podpora životního způsobu rodinou, získávání pozitivních zkušeností dítěte v rodinném prostředí, je zásadním determinantou ovlivňující tvorbu pro společnost prospěšného chování.

Prostřednictvím působení na způsob života ovlivňujeme jednotlivce. Máme na mysli zejména prevenci. Příkladem je, že tvorbou a podporou ke zdravému a prospěšnému způsobu života, působíme preventivně pro vznik sociálních deviací. Sociální pedagogika v tomto smyslu chápe i funkci reedukační, především v činnosti prostřednictvím krizových center. Sociální pedagogika, jako sociální práce, ovlivňuje i oblasti volného času a způsobu jeho trávení činí tak především prostřednictvím volnočasových aktivit mládeže a institucí mimoškolní výchovy. „Objektem zájmu sociální pedagogiky se stávají primárně děti, mládež, rodina a různé marginální skupiny. Máme na mysli veškerou populaci, která se dostala do životních problémů a

35 http://www.janaduff.estranky.cz/clanky/sociologie-zivotniho-stylu/Duffkova_zivotni_zpusob_styl_variantnost_.html/

36 SLEPIČKOVÁ, I., Sport a volný čas, Praha: Karolinum, 2005, s. 47.

nesnázi³⁷ jako objektivní příčiny ovlivňující životní způsob nejenom rodiny a jednotlivce v souvislostech vnímání jejich subjektivity ve společnosti.

Sociální pedagogika má za cíl vytvářet a podporovat takový životní způsob, který je podnětný a inspirující pro tvorbu prosociálního chování, omezující vzniku příčin sociálně patologických poruch chování.

V souvislosti s životním způsobem je úkolem sociální pedagogiky „... diagnostikovat a využívat vlivy sociálního prostředí...“³⁸ máme tím na mysli podporu vlivů pozitivních a potlačení těch negativních faktorů působících na vznik nežádoucího chování.

Sociální pedagogika se snaží právě působením na objektivní faktor ovlivnit životní způsob jednotlivce.

2.1. Životní způsob rodinného života

Rodina je systém - soubor jednotlivin ve vzájemné interakci. Jeho fungování je závislé na povaze součástí i na způsobu jejich organizace. V jediné rodině můžeme studovat celou řadu systémů. Rodina je systémem výměny peněz, konzumace potravin, předávání bakterií a virů, interakcí, vztahů, zpětných vazeb atd.³⁹

Matoušek⁴⁰ vyzdvihuje hlavním smyslem rodiny reprodukci, rodina, jak uvádí, je základem pro vytváření vhodných a prospěšných podmínek k reprodukci. Rodina usnadňuje lidem péči o děti a jejich výchovu. Je také jednotkou společnosti. Rodina reprodukuje člověka jako organismus i jako bytost kulturní, zprostředkovává tradici dalším generacím.

Kraus a Poláčková definují rodinu jako: „institucionalizovaný sociální útvar, nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské

37 KRAUS, B., in *Aktuální problémy sociální pedagogiky*, Brno: Paido, 1999, s. 6.

38 KLAPILOVÁ, S., in *Aktuální problémy sociální pedagogiky*, Brno: Paido, 1999, s. 14.

39 MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 43.

40 MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 47.

vazby“.⁴¹ Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dynamický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz i na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.

Rodina a zejména rodiče by měly chápat pojem rodina jako vzor pro následující život a chování dítěte. Rodiče by si měli uvědomit, že jejich dítě je ve skutečnosti obrazem, nebo také nápodobou jejich postojů, je odrazem jejich způsobů chování a návyků. Rodina je prvním socializačním prostředím dítěte, její vliv na výchovu je neopomenutelný a nenahraditelný. Vzor, který dítě získá v rodině je funkční více než výchova.

Rodina pečuje nejen o rozvoj jedince, ale také o jeho – emoční inteligenci – ovládání nálady, schopnost řešení mezilidských problémů, vytrvalost, laskavost, úctu, vcítění, vyjadřování a chápání pocitů, schopnost vyvinout úsilí, sám sebe motivovat apod. Je to vlastně propojení charakteru, morálního instinktu a citu. V rodině je velmi důležitá z každodenní komunikace mezi rodiči a jejich dítětem. Komunikace v rodině má i citové zabarvení a neustálé opakování těchto sdělení vytváří v průběhu let v dítěti základy emočních postojů a schopností. Děti potřebují pozitivní emoce a své lidi, na které se mohou obrátit. Dnes je již všeobecně známo, že imunitní buňky u člověka přijímají informace z nervového systému, takže city, které prožíváme (vztek, úzkost, deprese) ovlivňují naše zdraví. Je důležité harmonické naladění vzájemných potřeb, zejména těch citových. Učíme rodiče naladit se na citové potřeby dítěte. Velmi často děti reagují na nedostatek lásky a pocitu bezpečí ve své rodině zvýšenou agresivitou. Pozitivním přístupem se však dítě učí agresivitu ovládat, učí se pozitivnímu myšlení. Motivují se k životnímu stylu, který posiluje imunitní systém jejich těla. Je důležité, aby způsob rodinného života vedl děti k získávání sociálních dovedností, jako jsou optimismus (protilátka na depresi a sebepodceňování), radost a význam humoru, navazování přátelství, sebe motivace, dovednost směřovat k úspěchu, překonávání překážek (krize patří k životu a je prostředkem ke změně k lepšímu) a návyk k pozitivnímu myšlení.⁴²

„Žádný organizmus nežije izolovaně, ale v každém okamžiku svého života se

41 KRAUS, B., *Člověk, prostředí, výchova*, Brno: Paido, 2001, s. 78.

42 PETRUCHOVÁ, E., *in Sborník Rodina očima naší doby*, Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2008, s. 73.

nachází v jakém prostředí – v systému, s nímž je v neustálém vztahu. Je svým prostředím ovlivňován a sám je ovlivňuje. Nemoc vždy souvisí s pacientovým životním stylem, s jeho psychikou, s jeho rodinou, s jeho vztahy k lidem. V současnosti je tradičně úzké medicínské pojetí nemoci překonáváno širším konceptem přiměřené – komplexní, systemické péče, do níž se promítají nejen psychické a sociální aspekty nemoci, ale i rodina jako systém s velmi mocným odpurným léčebným faktorem.⁴³

2.2. Determinanty životního stylu dětí

Jaké jsou základní faktory ovlivňující životní styl dětí? Jaké jsou základní faktory ovlivňující jejich: „projev lidské osobnosti v nejširším slova smyslu“?⁴⁴ Co patří mezi subjektivní a objektivní faktory mající vliv na životní styl mládeže?

Pojem životní styl v sobě zahrnuje péči o zdraví, ale nejenom o zdraví tělesné, ale i o zdraví duševní. Do všech projevů životního stylu promlouvá hodnotová a vnitřní motivace jednotlivce. Zde hraje nejdůležitější místo především zdraví. Programové prohlášení WHO (Světové zdravotnické organizace) z roku 1946 vymezilo zdraví jako „stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, nikoli pouze jako nepřítomnost choroby“.⁴⁵ Petruchová⁴⁶ v této souvislosti hovoří a popisuje celkem 6 typů zdraví - *Zdraví tělesné* – děti i rodiče se učí, jak pracují jejich těla a za jakých podmínek se můžeme těšit dobrému zdraví a co naopak naše zdraví poškozuje. *Sociální zdraví* – jak člověk vychází s ostatními lidmi a jak se učí schopnosti tyto vztahy zlepšovat. *Seberealizační zdraví* – je o tom, čeho bychom chtěli v životě dosáhnout, jak se rozvíjíme. *Emocionální zdraví* – je spojeno s pochopením našich pocitů, rodiče i děti se učí rozpoznávat emoce a porozumět jim. *Mentální zdraví* – jak a kde získáváme informace a jak s nimi naložíme, jak vykonáváme rozhodnutí. *Duchovní zdraví* – čeho si ceníme, na čem nám opravdu záleží, čemu věříme, k čemu se obracíme, když je nám hodně těžko, dodává nám životní energii (každý si dosadí podle sebe – příroda, víra v Boha apod.).

43 KOUKOLA, B., in *Sborník Rodina očima naší doby*, Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2008, s. 33.

44 SLEPIČKOVÁ, I., *Sport a volný čas*, Praha: Karolinum 2005, s. 41.

45 KOUKOLA, B., *Psychologie zdraví*, Opava: Slezská univerzita v Opavě, 1999, s. 188.

46 PETRUCHOVÁ, E., in *Sborník Rodina očima naší doby*, Slezská univerzita v Opavě, 2008, s. 71.

Z výše uvedených šesti základních typů zdraví, o něž se opírá životní styl, je evidentní, že mezi jednotlivými je paralelní souvislost. Ve skutečnosti to znamená, že pokud je jakýmkoli způsobem narušena rovnováha jednoho pilíře zdraví má jeho narušená rovnováha vliv na celkový stav zdraví. Je evidentní, že pokud se naruší zdraví tělesné, bude to mít následky nejenom na zdraví seberealizační. Dopad zhoršení stavu, byť jednoho pilíře, nebo jeho i částečné oslabení, má za následek zhoršení a oslabení celkového stavu zdraví.

V souvislosti se zdravým životním stylem dítěte neopomeneme konkretizovat základní psychické *potřeby dítěte*. Těmito potřebami jsou potřeby dítěte „*být milováno, cítit se v bezpečí, mít živý vzor, pohybovat se beze strachu a napětí, mít možnost rozvoje, být přijímáno a bráno vážně*“.⁴⁷ Pokud tyto potřeby nejsou naplňovány, dochází k frustraci. Následkem dlouhodobého strádání může dojít až ke vzniku poruch chování.

Velký význam na formování životního stylu má *prostředí* jeho celkový stav a jeho vliv, oba by měli být v rovnováze. Chápeme to způsobem, že by nemělo být dítě ani podceňováno ani nadhodnocováno. To může v budoucnu vést například k tomu, že se u dítěte projeví například sociální poruchy. Následkem čehož začne inklinovat ke konkrétním druhům činností, např. život ve „virtuálním světě počítačového prostředí“, „emo“ a podobně

Závěrem lze konstatovat, že jako základní determinanty životního stylu dítěte chápeme - zdraví, uspokojování potřeb /zejména citových/ a prostředí. Tedy souhrn subjektivních a objektivních determinant určujících životní styl dítěte.

Mezi determinanty životního stylu dětí patří všeobecně základní socializační prvky. Tedy rodina, zdraví a vliv prostředí. Z prostředí zejména vrstevnické vztahy, skupiny a vztahy ve skupině. Tyto mají významný vliv především v pubertálním věku dítěte. Na základě těchto vztahů si vytváří dítě postoj k obecným společenským vztahům, jež mají vliv na následné odpoutání dítěte od rodiny.⁴⁸

47 KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 2. vyd., Praha: Portál, 2003, s. 279.

48 SMOLÍK, J., *Subkultury mládeže*, Praha: Grada, 2010, s. 21.

2.3. Životní úroveň současné rodiny

Současná doba klade velmi vysoké nároky na rodinu. Životní úroveň rodiny je stále nejvíce zatížená rodinným rozpočtem. Životní úroveň rodiny je jednou z determinant životního stylu rodiny a samozřejmě je subjektivním faktorem životního stylu dítěte. Finanční možnosti rodiny jsou často jediným kritériem její životní úrovně a kvality jejich života. Kvalita života se v mnohých případech hodnotí pouze na základě uspokojování individuálních materiálních potřeb osobních tužeb. Finanční prostředky jsou takto vnímány jako jediný kritériem pro volbu a způsob objektivních plnění podmínek života (bydliště, povolání...).⁴⁹

Co si máme představit pod zmíněným pojmem *kvalita života*? V roce 1974 Evropská komise OSN systematizovala sociální indikátory kvality života do osmi skupin: *zdraví, kvalita pracovního prostředí, nákup zboží a služeb, možnosti trávení volného času, pocit sociální jistoty, možnosti rozvoje osobnosti, fyzikální kvalita životního prostředí a možnost účasti na společenském životě*.⁵⁰

Mühlpachr⁵¹ definuje kvalitu života z pohledu sociologie jako: komplexní oblast zahrnující *životní úroveň*-definovaná především příjmy, *způsob života* - jako projev určitého životního způsobu, *životní styl a potřeb*.

Následek o snahu zajištění co nejvyšší životní úrovně rodiny je pracovní vytížení, resp. vytížení rodičů.

Je prokazatelný rozdíl v tom co si může dovolit chudá a bohatá rodina. I když rozdíl mezi nimi, v případě toho co si může pořídit dnes, se výrazně snížil. To se samozřejmě týká i kvality života. Po překročení jistého prahu příjmu rodiny se kvalita jejich života nijak výrazně nezvýší. Platí to např. u rodiny, které se zvedne měsíční příjem z dvou set tisíc korun na tři sta tisíc. Jiné samozřejmě je zvýšení platu o částku vypočtenou stejným poměrem, pokud jsme měli na počátku příjem dvacet tisíc korun.⁵²

49 SLEPIČKOVÁ, I., *Sport a volný čas*, Praha: Karolinum, 2005, s. 39.

50 HALEČKA, T., *Kvalita života a jej ekologicko-environmentální rozmer. Kvalita života a ľudská práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých*, Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2002, s. 65-81.

51 MÜHLPACHR, P. a kol., *Sociální pedagogika II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 173 -174.

52 MOŽNÝ, I., *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*, Praha: Portál, 2002, str. 188.

Pracovní zatíženost současné rodiny. Orientace na ekonomickou prosperitu rodiny. Vysoké pracovní vytížení má za následek fyzickou vyčerpanost rodičů. Sportovci používají přirovnání „fyzicka je psychicka“. Fyzická vyčerpanost rodičů se může projevit na výchovu v rodině. Důsledkem vyčerpanosti rodičů může být „zúžení rodičovské péče“.⁵³ Může tak vést k chybám ve výchově dítěte. Například přehlížením, nevěnování pozornosti, nebo naopak přehnané pozornosti. Chybou může být i nahrazování nepřítomnosti rodičů - vlivem pracovní vytíženosti, různými dary, nebo finančními prostředky. To vše může být příčinou vzniku sociálně patologických jevů v rodině.

Finanční situace rodiny je o to více komplikovaná i tím, že ubývá volnočasových aktivit organizovaných při školách a dobrovolnicky, bez poplatku nebo pouze za členské symbolické sazby. Volnočasové instituty se stále více snaží získat profit z rostoucí životní úrovně. Jsou čím dále více komercializovány. Volnočasové aktivity jsou tak pro životní úroveň rodiny stále větší a větší zátěží.⁵⁴

2.4. Struktura životního stylu

Životní styl... Zadáme-li termín „životní styl“ do internetového vyhledávače – zobrazí se nám výsledky napříč lidskými činnostmi. Od zdraví..., přes sport..., stravování, odívání, chování, volný čas... Zkrátka, pojem životní styl prostupuje téměř všemi lidskými činnostmi. Nejobecněji můžeme definovat, na základě vyhledávání na internetu a jmenovaných výsledků, životním stylem: to jak bydlíme, jak se stravujeme, jak se chováme, jak se oblékáme, cestujeme, sportujeme, vzděláváme...

Můžeme, ale říci na základě výkladu termínu socializace, který je „nesporně velice široký. Životní styl je "komplexní, dlouhodobý a multidimenzionální soubor komunikativních interakcí mezi jednotlivcem a ostatními členy společnosti, které vyústí v připravenost jedince k životu v sociokulturním prostředí"⁵⁵.

Z výkladu pojmu *socializace* (z lat. socialis = družný, spojenecký) lze vyložit životní styl jako: "komplexní proces, v jehož průběhu se člověk jako biologický tvor

53 MŮHLPACHR,P., *Sociopatologie*, Brno, Masarykova univerzita, s. 19.

54 MŮHLPACHR,P., *Sociopatologie*, Brno, Masarykova univerzita, s. 19- 21.

55 DEFLEUR, M., L., BALLOVÁ-ROKACHOVÁ, S., J., *Teorie masové komunikace*, 1996, Praha: Karolinum, s. 217.

stává prostřednictvím sociální interakce a komunikace s druhými sociální bytostí schopnou chovat se jako člen určité skupiny či společnosti"⁵⁶.

V porovnání definic bychom mohli říci, že socializace je životní styl, nebo lépe: životní styl je způsob socializace? Obojí je proces vzájemných interakcí na základě hodnot a postojů.

„Z *individuální* perspektivy nás socializace vybavuje schopností komunikovat, myslet, řešit problémy při použití postupů obvyklých v dané společnosti a hlavně se osobně a neopakovatelně přizpůsobovat prostředí, ve kterém žijeme. Ze zorného úhlu *společnosti* pak jde primárně o vytváření konformních postojů, díky nimž lze dosáhnout sociálního řádu, předvídatelnosti a kontinuity.⁵⁷

„Sociologové se shodnou na termínu, že životní styl je to jak lidé žijí.“⁵⁸

V předchozí kapitole jsme se zmínili o vlivu sociálních skupin na tvorbu životního stylu. V souvislosti s tvorbou postojů jsme se zmínili o subkulturách. Subkultury mládeže tvoří prostředí pro tvorbu názorových orientací a obecně mají vliv na tvorbu postojů, způsob chování, celkově tak na životní styl.

Smolík⁵⁹ jmenuje základní druhy subkultur mládeže podle společného pohledu na sociální realitu a řešení společného problému. Vychází z rozdělení mládeže vlivem liberálního prostředí velkoměstských aglomerací. Definiuje subkulturu mládeže jako: „typ subkultury vázaný na specifické způsoby chování mládeže, na její sklon k určitým hodnotovým preferencím, akceptování či zavrhováním určitých norem, životní styl odrážející podmínky života.“⁶⁰ Podle tohoto výkladu chápeme způsob chování skupiny, s nimiž se jednatel identifikuje a tento styl má takto vliv na způsob života jednotlivce. Ovlivňuje zejména jeho názory, styl, postoje k informacím, sdělovacím prostředkům, způsob trávení volného času atp. Smolík se tématu věnuje velice pečlivě. Rozděluje zmíněné subkultury i z pohledu politických postojů. Podle české etnografky Kosíkové je rozdělení mládeže do skupin podle směrů charakteristické především na

56 Velký sociologický slovník, 1996, s. 1012.

57 SEKOT, A., in *Sport a kvalita života, příspěvek Sport a společnost: socializační souvislosti*, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 3.

58 DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J., *Sociologie životního stylu*, Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 53.

59 SMOLÍK, J., *Subkultury mládeže*, Praha: Grada, 2010, s. 32.

60 SMOLÍK, J., *Subkultury mládeže*, Praha: Grada, 2010, s. 35.

stylu oblékání „oblečení se stalo znakem“.⁶¹ Jak uvádí Veselý, na tvorbu stylu mládeže se podílí značnou měrou módní trendy.⁶² Tento fakt podpírá i rada z výzkumu postojů dítěte ke své vlastní výchově. Děti tedy ke své vlastní výchově dají svým rodičům radu: „oblíkejte nás podle módy“ a „nikdy neradte dospívajícím, co si mají oblékat“ Jmenované jsou odpověďmi žáků pátých a osmých tříd.⁶³

Velmi zajímavý projekt o subkulturách vznikl spoluprací sociologa Jana Snopka, fotografa Karla Veselého a Vladimíra 518. Výsledkem je zpracovaná publikace s charakteristikou současných městských subkultur. Autoři podrobně popisují, postoje zájmy a charakteristiky jednotlivých skupin.

61 KOSÍKOVÁ, J., ... *jak se někteří oblékají*, in POSPÍŠILOVÁ, J., a kol. *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Brno: Doplněk, 2003, s. 219-220.

62 VLADIMÍR 518, VESELÝ, K., *Kmeny současné subkultury*. Praha: BiggBoss&Vinachi, 2011 s. 18-20.

63 DOUBRAVOVÁ, ... *tak takhle ne milí rodičové...*, in POSPÍŠILOVÁ, J., a kol., *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Brno: Doplněk, 2003, s. 219-220.

3. Volný čas jako determinanta životního stylu

„...jaký volný čas takový životní styl...“⁶⁴

Je důležité sledovat způsob trávení volného času, ať už z pohledu různorodosti druhů činností a volnočasových aktivit, jako faktor ovlivňující mezilidské vztahy, i jako možnost prevence sociálních patologických jevů. Volný čas je právě z těchto důvodů nesčetněkrát skloňován v pracích pedagogů, sociologů, psychologů, ale i kriminalistů a filosofů.⁶⁵

Volný čas je pojmem relativně mladým, historický výklad je spojován s průmyslovou revolucí a s nástupem mechanizace do výroby - s tím spojeným zkracováním pracovní doby. V období průmyslové revoluce získává volný čas tři základní znaky – odlišné ve srovnání s předchozím obdobím. Volný čas je *individualizovaný* máme tím na mysli, že člověk nově disponuje sám se svým volným časem, není podřízen společenským regulím (rituály, zvyky, náboženství apod.). Volný čas se rovněž začíná vztahovat *všeobecně* na společnost – není tedy pouze výsadou „mocných“. Volný čas je obecně stavěn do *protikladu pracovní doby*, která se vlivem zmíněné narůstající mechanizaci zkracuje.⁶⁶

Volný čas, respektive trávení volného času, je velmi významným faktorem ovlivňujícím životní styl. Způsob trávení volného času je ukazatel postojů k hodnotám nejenom jednotlivce a rodiny, ale i celé společnosti.

Nejenom v naší společnosti, společnosti moderní doby, je měřítkem událostí čas. Vše se odvíjí v nějaké časové ose. Život běží v časových horizontech. Společenské události se dějí během období, nebo přijdou v konkrétní dobu. Náš osobní čas se odvíjí podle osobních činností. Je to čas, který trávíme v práci, nebo dny volna, kdy jsme mimo zaměstnání a trávíme jej například s rodinou. Osobní struktura našeho času podle Kolářka⁶⁷ je rozdělena na dobu *pracovní* – doba motivovaná získání prostředků

64 DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J., *Sociologie životního stylu*, Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 141.

65 PÁVKOVÁ, J., a kol., *Pedagogika volného času*, Praha: Portál, 2008, s. 15.

66 PÁCL, P., Čas volný, in *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, s. 156.

67 KOLÁČEK, F., *Pracovní doba a volný čas*, Praha: Vysoká škola politická, 1969, s. 121-189.

k životu. Jedná se o zaměstnání a s ním spojené (např. přesčasy apod.). *Nutnou mimopracovní* je to doba, kterou trávíme nezbytnými činnostmi, avšak nám nepřináší zisk (nákupy, cesta do zaměstnání atp.). Třetím bodem struktury uvádí Koláček *volný čas* a dělí jej na aktivity: kulturní, sportovní, umělecké, kulturně racionální (četba), činnosti společensko formální (výkon veřejných funkcí), činnosti společensky neformální (rodina, přátelé), hra a pasivní odpočinek. Náš volný čas, bez ohledu na vykonávané činnosti, je ten čas - kdy se mohu svobodně rozhodnout, jakým způsobem jej budu trávit.⁶⁸

Slepičková uvádí charakteristické znaky volného času:...,svobodnou volbu, časový prostor, formu činnosti, symbol sociálního statusu, sociální nástroj a funkci sociálních skupin a životního stylu“.⁶⁹ Z výše uvedeného stojí za to věnovat pozornost bodu, který přistupuje k volnému času jako „sociálnímu nástroji“. Jako sociální nástroj lze totiž využít volný čas a způsob jeho trávení, jako prostředek prevence, výchovy, a faktor zamezující vzniku protisociálního jednání. Rovněž jej lze využít jako prostředek podporující vznik prosociálního chování. Tedy nejenom podle pořekadla: „kdo si hraje, ten nezlobí“. A jak citoval Saturnin ve stejnojmenné knize Z. Jirotky: „...zahálka může mladého člověka dočista zničit...“

Závěrem: Volný čas a způsob jeho trávení se stává měřítkem společenského postavení, není sice výsadou vyšších společenských vrstev. Volný čas a způsob jeho trávení je projevem životního stylu. Odvíjí se v něm náš postoj k životnímu stylu, s ním spojeného způsobu života, jako rozhodnutí a volbu postoje k uznávaným hodnotám. Na mysl máme nejenom zdraví, ale i uspokojení osobních potřeb.

68 SLEPIČKOVÁ, I., *Sport a volný čas*, Praha: Karolinum 2005, s. 9

69 SLEPIČKOVÁ, I., *Sport a volný čas*, Praha: Karolinum 2005, s. 11

3.1. Specifika volnočasových aktivit

„*To co dělám ve svém volném čase, dělám sám pro sebe*“

Ondřej Nejezchleb

Volnočasové aktivity, obecně, mají charakter relaxační, (sebe)vzdělávací a funkci rozptýlení a zábavnou. Ideální je, pokud jsou všechny tři funkce vyrovnané. Za ideál je považován ten model, kdy se člověk ve svém volném čase věnuje té činnosti, která je protikladem tomu, jaký druh činnosti vykonává běžně v zaměstnání. Jedná se o takzvanou „kompenzační teorii volného času“.⁷⁰

Masariková⁷¹ vyjmenovává základní funkce volného času: „*aktivní oddech*, jako rekreační činnost, relaxace a regenerace duševních a tělesných sil, kompenzace pracovní zátěže ve škole. *Rozvoj a formování schopností*, nadání, talentu, zabezpečení mnohostranné kultivace osobnosti. *Seberealizace* v oblasti potřeb a zájmů. *Socializace*, osvojování sociálních zkušeností a způsobilostí, komunikace a návyků. *Kompenzace* nedostatků sociálního a rodinného prostředí. *Prevence* proti negativním formám chování, vandalismu, kriminalitě, drogové a jiné závislosti“. Z jmenovaných funkcí bych rád vyzdvihl zmíněnou funkci kompenzační, neboť právě činnost ve volném čase, v mnohých případech je faktorem nahrazujících sociální prostředí rodiny.

Volnočasové aktivity rozvíjejí především talent, dle Matějčka: „Psychologie řadí talent do kategorie tzv. dispozic, tedy předpokladů, možností a podmínek. Znamená to, že talent sám o sobě nemůžeme nijak měřit. Můžeme ho poznat, jen když se navenek nějak projeví. A projeví se především tím, že člověk mimořádně rychle a snadno nabývá určitých vědomostí a dovedností. Mluvíme pak o talentu hudebním, výtvarném, literárním, organizačním, sportovním, a podobně.“⁷²

Specifikem volnočasových aktivit je dobrovolnost – vychází ze základní charakteristiky pojmu volný čas a je jenom na mně jak se rozhodnu, jak jej budu trávit a jak jej využiji. Jak uvádí Hofbauer „dobrovolnost účasti na volnočasové činnosti

70 DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J., *Sociologie životního stylu*, Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 142-143.

71 MASARIKOVÁ, A., MASARIK, P., *Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*, Nitra: PF UKF, 2002, s. 112.

72 MATĚJČEK, Z., *Rodiče a děti*, Praha: Avicenum, 1986, s. 317.

umožňuje do výchovného procesu včleňovat samy děti a mladé lidi jako jeho aktivního činitele a vytvářet tak nové možnosti a specifické způsoby jejich formování.⁷³

Kraus uvádí, že důležitým faktorem způsobu trávení volného času jedince je jeho biologická vyspělost. Tedy jeho fyzická a duševní vyspělost a úroveň sociálního zrání. Realizace zájmů a potřeb ve volném čase prostřednictvím volnočasových aktivit patří do sociálního učení. Velký význam má rodina, zejména její přístup ke způsobu trávení volného času. U většiny volnočasových aktivit, jak hovoří Kraus, je patrná silná *mezigenerační kontinuita*⁷⁴, tedy souvislost mezi způsobem trávení volného času rodičů a jejich dětí.

Přes významný vliv mezigeneračních souvislostí na způsob trávení volného času můžeme říci, že i přes tento fakt má každý svůj individuální systém hodnot, který si vytváří vlivem životních podmínek a svojí aktivitou. Z hlediska volného času lze rozdělit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přidělují. Pro některé je nejvyšší hodnotou práce. Plnění povinností kladou jako své poslání. Mnozí často sami sebe přetěžují což má za následek mnohdy poruchy zdraví, ale i poruchy v systému sociálním.⁷⁵

Na závěr zmíním, jak vidí důležitost a budoucnost volného času Vážanský a Smékal: „volný čas se ukáže jako přirozený motor hodnotové přeměny: změni individuální postoje a umožní pohyb společenskému hodnotovému systému, i ve světě práce. Legrace a užívání života budou pocíťovány jako stejně cenné ve srovnání s výkonem a majetkem.“⁷⁶

Mnohé české výzkumy potvrzují význam zejména sportovních aktivit na hodnotovou orientaci mladé generace.⁷⁷

Často je prohlašováno, že sport a pohybová aktivita mají množství pozitivních efektů: budují charakter, podporují týmovou práci, a ducha, rozvíjí smysl pro čestnost, učí dodržování pravidel a poskytují možnost vybití přebytečné energie a agresivity

73 HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas. 1. vyd.* Praha: Portál, 2004, s. 18.

74 KRAUS, B., a kol., *Člověk prostředí, výchova*, Brno: Paido, 2001, s. 166.

75 PÁVKOVÁ, J., *Pedagogika volného času*, Praha: Portál 2008, s. 29.

76 VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V., *Základy pedagogiky volného času*, Brno: Paido, 1995, str. 47.

77 HEMR, L., a kol., *Prostorové podmínky pro podporu aktivního životního stylu současné populace*, Praha: Karolinum, 2009, s. 12.

přijatelným způsobem.⁷⁸ Sport je velmi často zmiňován, zejména u dětí a adolescentů jako jeden z nejeftivnějších nástrojů prevence negativních sociálních jevů. Sport je stále více skloňován s tvorbou zdravého životního stylu.

3.2. Typologie volnočasových aktivit

Volnočasové aktivity představují velmi široké spektrum činností. Jde o nepřehledné množství konkrétních činností. Různorodost možností se v poslední době velmi rychle rozrůstá, je to dáno i vlivem komercializace všech odvětví činností ve volném čase.

Obecně lze volnočasové aktivity rozdělit na aktivity: *kulturní* – kdy člověk přijímá společenské kulturní hodnoty. Může se jednat o návštěvy divadel, kin, nebo pouhé sledování televize, jako součásti masové kultury. Dalším odvětvím volného času jsou *sportovní aktivity*, ty můžeme rozdělit na organizované a volní. *Sociálně společenské aktivity* – společenské kontakty, udržování sociálních vazeb (setkání...). *Vzdělávací aktivity* jsou velmi důležitým faktorem pro tvorbu osobních postojů, stanovení hodnot a udržení, zejména duševního zdraví. *Veřejné aktivity* - jimiž mohou být činnosti v nejrůznějších hnutích, sdruženích... *Rekreační aktivity* - český fenomén chalupaření, čas trávený na dovolené... *Hobby a manuální aktivity* – jde o manuální činnosti (kutilství, vaření, modelářství...) Všechny tyto činnosti spojuje jedna množina a tou je *hra*. Hra jako výrazová forma chování, prostředek socializace a nástroj zdravého vývoje. Pojem hra byl vymezován jako opak k vážným činnostem jako, jsou např. zaměstnání, povinnosti apod.⁷⁹

Volnočasové aktivity lze dělit podle rytmu na - *denní, víkendové a dovolenou*. Z jmenovaného rozdělení je patrný rozdíl zejména v čase, především v délce trvání činností, který neomezují povinnosti spojené s neodkladnými činnostmi, jako je výkon povolání, neodkladné činnosti apod.

78 DAVIS, B., et. al., *Physical Education and the study of Sport*, London: Elsevier Mosby, 2004, s. 397

79 *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, s. 385.

Tendence vývoje volnočasových aktivit

Hlavní znakem současného rozvoje volnočasových aktivit je jejich rozdělení - *diferencovanost*. Škála možností způsobu trávení volného času je dnes téměř neomezená a existuje nepřehledné množství institucí, které nám poskytnou v této oblasti kvalifikované služby a materiálně nám pomohou se zabezpečením. Tento fakt je odklonem od tradičních způsobů, které se omezovaly pouze na to, co měl každý k dispozici.

V současnosti je vyvíjen stále větší tlak na výkon zaměstnání a činnosti, nejenom z pohledu společenských povinností, ve volném čase. Z tohoto pohledu současný volný čas *kvantitativně* odlišný od klasických způsobů volného času. Stále více mladých věnuje péči o domácnost a domácím pracím stále méně svého času. Je to i faktem kompenzace času věnovaného povinnostem.

Zvyšujícím se trendem je *pasivní* způsob trávení volného času. Stále více se věnujeme čtení, sledování televize, PC...

Posledním znakem vývoje je stále rostoucí ekonomizace volného času. Volnočasové aktivity jsou stále více náročné na finanční možnosti. V minulosti byl volný čas spíše prostředkem k ušetření /např. činnosti pěstování na zahradě, oprava chalupy svépomocí.../ S tímto souvisí i volba způsobů a výběr aktivit ve volném čase.⁸⁰

3.3. Systém institucí volnočasového charakteru

Obsahem této kapitoly by mělo být výčet základní struktury institucí volnočasového charakteru. Hájek, Hofbauer a Pávková v základu dělí instituce na *školská* a *neškolská* zařízení. Mezi školská zařízení patří: instituty pro zájmové vzdělávání – školní družiny, školní kluby a střediska volného času /např. domy dětí a mládeže.../ školská výchovná a ubytovací zařízení /domovy mládeže, internáty, školy v přírodě/ a zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu /dětské domovy, diagnostické ústavy.../ Školská zařízení jsou organizovány na základě školského vzdělávacího programu, který stanovuje ředitel institutu na základě předpisu, kterým je „školský

80 DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J., *Sociologie životního stylu*, Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 163-165.

zákon“.⁸¹ Tedy Zákon o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání 561/2004 Sb. V §7 vyjmenovává instituty školské soustavy. V § 5 stanovuje povinnosti související se školním programem.⁸²

Mezi instituty volnočasových organizací neškolských zařízení, jmenujme například: nestátní neziskové organizace, nízkoprahová a intervenční centra a komerční zařízení. Legislativně je jejich činnost upravena v zák. č.83/1990 o sdružování občanů, Nízkoprahová centra v zák. č. 108/2006 o sociálních službách, dále věstníky NKÚ o sociální prevenci. Komerční instituty v zák. č. 455/1991 o živnostenském podnikání.⁸³

Jmenované instituty bychom mohli dále dělit podle toho, kde realizují svoje činnosti na interiérové - exteriérové. Podle oblasti zaměření - podle rozvíjení oblasti talentu na umělecké a tvůrčí a na sportovní a pohybové aktivity.

81 HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., *Pedagogika volného času*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta pedagogická, 2010, s. 50-52.

82 <http://www.beck-online.cz/legalis/search-results.seam?conversationId=859872#selected-node>

83 <http://www.beck-online.cz/legalis/search-results.seam?conversationId=862733#selected-node>

4. Foglarův odkaz jako výchovná determinanta

„Pojď se mnou tam, kde nebe je vysoké a modré a kde oblaka bílá rychleji než kde jinde plují...“

J. Foglar v knize Kronika Ztracené stopy

Hlavními symboly jeho života byly uznávání hodnot, kterými jsou přátelství, poctivost, láska, rytířství. Měl snahu vychovat jedince k morálnímu a altruistickému chování. Sám o sobě Foglar, v knize: Ernest Thompson Seton – Spisovatel, malíř, vychovatel, zálesák napsal, že hlavním vzorem mu byl právě Ernest Thompson Seton – známý především jako spisovatel inspirativní literatury pro mládež, volnočasový pedagog přírodovědec a malíř.

Jaroslav Foglar celý svůj život zasvětil výchově mládeže, prosazoval zejména hodnoty lidskosti a postoje k lidskosti. Stejně jako Seton se opírá o hodnoty starořecké filosofie – kalokagathia – z řečtiny „kalos“ a „kagathos“, tedy „krásný“ a „dobrý“. Filosofie – „Krásy ducha a těla“.⁸⁴

4.1. Foglarův život

/V této kapitole byla ve významné míře použita životopisná data z knihy Miloše Zapletal: Záhady a tajemství Jaroslava Foglara a z knihy Lumíra Mikulky: Causa: Jaroslav Foglar/

Jaroslav Foglar se narodil v Praze na Novém Městě 6. července 1907, stalo se tak asi souhrou náhod, že je to právě v roce, kdy R. Baden-Powell /zakladatel Skautingu/ pořádá celosvětově první chlapecký – skautský tábor. Rok 1907 je považován za rok jedna světového skautingu.⁸⁵ Krátce po narození Jaroslava Foglara se

⁸⁴ Kalokagathia (řecky: podstatné jméno καλοκαγαθία, καλός κάγαθος, ze spojení dvou adjektiv καλός - krásný, καί - spojka a, αγαθός - dobrý), také kalos kai agathos, je pojem, který vyjadřuje antické řecké přesvědčení, že krásné a dobré, krása a ctnost patří k sobě a mají mnoho společného. Co není zároveň dobré, nemůže být krásné a naopak. Aplikován na člověka vyjadřuje ideál harmonického souladu a vyváženosti tělesné i duševní krásy a dobroty, ctnosti a statečnosti. V klasické době se používal jako označení dokonalého aristokrata, řeckého gentlemana. Pramen: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kalokagathia>

⁸⁵ MIKULA, L., *Causa Jaroslav Foglar*, Ostrava: Amosium servis, 1991, str. 25.

jeho rodina stěhuje do Předlic u Ústí nad Labem. Zakrátko na to zpět do Prahy a poté, v souvislosti s otcovou nemocí, do Poděbrad. Foglarův otec Bedřich umírá ve věku 39 let, kdy má chlapec teprve čtyři roky. Matka, Jaroslav a jeho bratr Zdeněk se stěhují zpět do Prahy, tentokrát do Nuslí. Po smrti svého manžela začíná paní Foglarová pracovat v papírnickém obchodě, kterému věnuje veškerý svůj čas a tím už se z její strany nedostává oběma chlapcům tolik pozornosti. Díky svému bratru Zdeňkovi vstupuje Jaroslav ve svých dvanácti letech do 34. Skautského oddílu a stává se jeho kronikářem. Ve třinácti letech píše svůj první článek, který vychází ve skautských novinách.

Nikdo tenkrát netušil, že je to začátek spisovatelské kariéry jednoho z nejúspěšnějších českých spisovatelů literatury pro mládež. Píše se rok 1923. Po několika letech se rodina stěhuje opět, tentokrát na pražské Vinohrady do Korunní třídy číslo 16, kde Jaroslav Foglar bydlí až do roku 1980.⁸⁶

Mladý Jaroslav vystudoval Obchodní školu. Zaměstnán byl jako úředník, redaktor časopisů *Mladý hlasatel*, *Junák* a *Vpřed*, během života vystřídal mnoho oborů činností. Všechny jsou, ale zaměřeny na výchovu mládeže. Více než šedesát let se věnuje Jaroslav Foglar činnosti s mládeží a tomuto tématu jsou věnovány všechny jeho knihy, jimiž jsou nejenom ty beletristické, ale i různé soubory her, metodika pro práci s dětmi apod.

Během svého života poznal všechny režimy moci, od monarchie přes demokracii první republiky, fašismus, komunismus až po současnou demokracii. Jaroslav Foglar prožil v podstatě celé moderní dějiny České republiky. Od rozpadu Rakouska-Uherska, vzniku Československa v roce 1918 přes Mnichovský diktát a následnou okupaci Němci, 2. světovou válku (během které ztratil mnoho přátel), osvobození Československa, vznik a trvání Československé socialistické republiky až do roku 1990, rozdělení Československa a vznik České republiky

Podstupoval rizika sankcí, ať to bylo způsobeno zákazy činnosti z politických důvodů nebo v době 2. světové války. To vše se promítá do jeho činnosti. Tato úskalí byla pro Foglara motivací, která mu dávala pro jeho práci smysl. Během svého života dokázal ovlivnit život statisíců dětí. Stal se jedním z dlouhodobě nejčtenějších českých spisovatelů vůbec...

86 MIKULA, L., *Causa Jaroslav Foglar*, Ostrava: Amosium servis, 1991, str. 6.

Jaroslav Foglar zemřel 23. ledna 1999 v pražské Thomayerově nemocnici.

4.2. Foglarovy pedagogické principy

Foglar převzal ideál člověka od svého největšího vzoru Ernesta Thompsona Setona. Inspirací mu byla pedagogická východiska a metody z jeho knih, kde vyzdvihuje zejména princip tzv. „vysokého lidství“, které charakterizuje jako „tělo krásy, mysl pravdy, duch síly a služba lásky. Koncepce založena na výchově působením čisté přírody na člověka.“⁸⁷

Někteří autoři nerozlišují mezi pojmy výchovné principy a zásady a častěji se pak mluví jen o zásadách. Pokud mluvíme o principech, myslí se tím nejjobecnější požadavky, které platí i mimo proces výchovy.⁸⁸ Ve Foglarově práci jsou zejména vyzdvihovány zásady pro výchovu mládeže:

Spolupráce – Foglar velice zdůrazňuje kolektiv, jeho hodnotu a důležitost. Kluby, oddíly. Je to velice zřejmé na jeho celoživotní práci, kterou věnoval klubům a oddílům, jako prostředí, ve kterém probíhá proces výchovy.

Požitek krásy – Foglar nám dává přímo vzor, sám nám ukazuje co je krásné, šlechetné, kamarádké... Učí své čtenáře se z těchto hodnot radovat a o tento požitek se podělit.

Sebevýchova - Foglar byl především pedagogem volného času mládeže. Byl jedním ze zakladatelů tohoto pedagogického směru u nás. Velmi si sám uvědomoval, jak je důležité vzbudit zájem, vlastní potřebu a vlastní touhu, to vše jako prostředek pro samotnou osobní motivaci k tomu, aby jednotlivec sám pro sebe něco udělal. Měl na tom sám vlastní zájem.

Foglar nejenom byl aktivním a přímým vychovatelem mládeže. Psal samozřejmě známé romány pro mládež s dějově zajímavými příběhy. Foglarovi příběhy mu jsou pedagogickým nástrojem, poskytuje čtenáři návodovou, neboli tzv. „instruktážní beletrii“⁸⁹ – využívá přirozené touhy chlapců a dívek po soutěživosti, vyniknutí a

87 MIKULA, M., *Výchovné tendence v díle Jaroslava Foglara*, Ostrava: Amosium servis, 1990, s. 8-9.

88 KRAUS, B. *Teorie výchovy*. Brno: IMS, 2006, s. 13.

89 MRVA, J., *Jaroslav Foglar*, Kroměříž: Okresní knihovna Kroměříž, 1990, str. 32.

dosažení lepších výsledků. Také dává dospívající mládeži možnost se zařadit do kolektivu, který má stejné zájmy, a v tomto kolektivu se seberealizovat.

Od samého počátku je tvorba Jaroslava Foglara ovlivněna Skautingem, skautským kodexem, založeným na pravdomluvnosti a poctivosti. Postupem doby se v jeho dílech objevuje vliv jeho samostatné činnosti v oddíle jako vedoucího, což je patrné na jeho snaze vést a vychovávat mladého člověka.

Pokud začneme obecně rozebírat Foglarovy knihy - zjistíme, že se struktura děje příběhu jeho knih mění jen velmi zřídka. Obecně platí, že Foglar na začátku příběhu představí čtenáři jednoho nebo dva chlapce, kteří těžce nesou obyčejné všední dny a touží po zajímavých příhodách⁹⁰. Tento princip je velmi účinný u dětského čtenáře, který ve svém věku, hovoříme o tom, že jsou foglarovky určené čtenářům kolem desíti a třinácti let, má stejné pocity jako Foglarovi hrdinové. Vychází tedy z dětské představivosti. Na tomto principu si Foglar čtenáře získá, neboť vlastně také cítí stejnou potřebu poznávat své okolí a zažívat nové dobrodružství.

Foglarovo kouzlo je v tom, že vytyčuje, čtenářům vždy reálně dosažitelné cíle. Jde o příběhy běžných lidí, s běžnými životními osudy a vlastnostmi, proto je pro čtenáře velmi snadné se do dějů vcítit. Děj se neodehrává na nějakém abstraktním místě. Místo děje je čtenáři dobře známé: je jím město, krajina v přírodě, kterou může být ta nacházející se nedaleko za městem. Foglar mladého čtenáře dokáže uspokojit v jeho potřebách - vychází totiž ze skutečné znalosti mládeže.¹⁶

Foglar dává čtenáři praktický návod, co lze dělat v obyčejném každodenním životě – pokud sám chce. Ve foglarovkách jsou obsaženy běžné úkony a denní činnosti jako jsou: ranní cvičení, mytí, pomoc rodičům, konání dobrých skutků.⁹¹

Ve všech románech je jasně patrná hranice mezi dobrým a zlým, mezi správným a špatným, která má čtenáři pomoci se snadněji orientovat v postavách, dává čtenáři nenápadně najevo, která z těchto dvou variant je správná pro něj samotného.

Od vzniku prvních foglarovek uplynula již dlouhá doba. Došlo ke zrychlení životního cyklu, foglarovky jsou dnes určeny daleko mladším čtenářům, jde o to, že

90 ZAPLETAL, M., *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, Praha: Knižní klub, 2007, str. 142.

16 PÍREK, Z., *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*, Delfin, Brno, 1990, str. 2.

91 MIKULA, L., *Výchovné tendence v díle Jaroslava Foglara*, Ostrava: Amosium servis, str. 9.

dnešní mládež mentálně vyspívá dříve než děti téměř před sto lety. A to je i jedna z dalších věcí, která je Jaroslavu Foglarovi vytýkána. Jeho postavy svými postoji a názory žijí v jiné době – rytířskost hlavních hrdinů je právě to, co cílí jeho literaturu k mentální vyspělosti čtenáře, tedy na stále mladší a mladší čtenáře. Přes to nachází mnoho svých pokračovatelů i dnes.

4.3. Klubová činnost

„Poněvadž jsem poznal trýzeň žízně, vykopal jsem studnu, aby i jiní mohli z ní pít!“

Jaroslav Foglar

Proč se Jaroslav Foglar rozhodl proto, že bude psát knihy pro mládež? Proč se rozhodl věnovat mládeži veškerý svůj volný i profesní čas svého života? Sám na tuhle otázku odpověděl: „Rozhodl jsem se, že budu celý život pomáhat mládeži“.

Prostředkem a fenoménem v životě Jaroslava Foglara byla klubová činnost. Sám byl po celý život aktivní v českém skautingu. Byl tvůrcem čtenářských klubů při časopise pro mládež „Mladý hlasatel“, později „Vpřed“. Sám posláním klubů, vyjádřil Foglar těmito slovy: „Hoši a děvčata se mají naučit v klubech poctivému kamarádství, svornosti a kázni, smyslu pro odpovědnost. Společně si nalézají ušlechtilou zábavu, rozšiřují své vzdělání, pěstují tělesnou a duševní zdatnost. Snaží se být co nejužitečnější svému okolí. Svou činnost vyvíjí klub na vycházkách, pravidelných týdenních schůzkách, cvičeních, besídkách i v obyčejném denním životě: na ulici, ve škole, doma. Každý hoch či děvče z klubu se chová tak, aby byl vzorem pro všechny ostatní hochy a děvčata.“⁹²

Společná pravidla každodenní činnosti vytváří z táborníků kolektiv. Starší ukazují cestu mladším, zkušenější pomáhá nováčkům. To umožňuje přenášet tradice z generace na generaci.⁹³

92 PÍREK, Z., *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*, Brno: Delfin, 1990, s. 164.

93 <http://pto.pionyr.cz/zasady-cinnosti>

Na začátku všeho bylo nakladatelství Melantrich, kam v roce 1935 přišel Jaroslav Foglar s konceptem zcela nového časopisu pro mládež. Časopis se měl jmenovat Malý hlasatel. Malý hlasatel začíná vycházet a společně s ním začíná, pokud to tak můžeme označit, vlna nových mládežnických klubů v historii ČR. První číslo rozdávalo nakladatelství Melantrich, z obavy o to jestli bude mít někdo o takový časopis vůbec zájem, zdarma.⁹⁴ Po roce vydávání časopisu, ve kterém Foglar popisuje svoji činnost pražské Dvojky, se časopis přejmenuje z Malého hlasatele na Mladého hlasatele. Časopis je určen čtenáři mezi jedenácti a třinácti lety.

Po roce 1937 začínají vznikat čtenářské kluby, které jsou založeny proto, aby byl přehled pro potřeby tisku časopisu Mladý hlasatel. Registrovaní členové na základě předplatného dostávají výtisky časopisu. Foglar tímto způsobem řešil otázku nákladu a distribuce časopisu. Možná, že v té době ani netušil, jaký to bude mít do budoucna následek. První výzva k tvoření čtenářských klubů vychází v roce 1937 v čísle 36 II. Ročníku Mladého hlasatele.⁹⁵

Výzvou k zakládání čtenářských klubů se doslova s novými čtenářskými kluby mladého hlasatele roztrhl pytel. Během prvního roku bylo registrováno přes dvě stě klubů a každý další rok přibývala asi stovka dalších⁹⁶. Kluby byly zakládány na bázi písemné žádosti o založení, pokud byla žádost schválena, bylo klubu přiděleno pořadové číslo a klub oficiálně zaregistrován. Foglar zdarma registrovaným čtenářům nechal vytisknout registrační průkazky a členské odznaky. Do roku 1939, kdy začíná okupace Československa Němci, je registrováno přes 1100 „foglarových klubů“.

Čtenářské kluby sdružovaly kolem časopisu mládež organizovanou napříč různými uskupeními tehdy fungujícími u nás.

Časopis Mladý hlasatel byl opravdovým fenoménem nejenom tehdejší doby, ale vůbec časopisů určených mládeži, svědčí čísla: časopis vycházel ještě za okupace v nákladu 100 000 výtisků. Pro srovnání - v roce 2008 vyšlo dnešního nejúspěšnějšího časopisu pro mládež, tedy časopisu ABC 60 000 výtisků v jednom nákladu. Před tím

94 ŠVEJDOVÁ, T., *Foglarův příspěvek dnešním časopisům pro mládež*, in Sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar, Památník národního písemnictví, Praha 2008, str. 114.

95 Pírek, Z., *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*, Brno: Delfin, 1990, str. 9.

96 <http://www.rapsach.cz/foglar/kluby.htm>

než Němci úplně zarazili vydávání tohoto časopisu, byl náklad dvojnásobný⁹⁷. Jaroslav Foglar časopisem žil, v časopise začal před válkou vycházet komiks Rychlé šípy. Na konci první etapy, tedy do roku 1941 bylo s časopisem spjato 25 000 klubů.

Po válce se už nikdy taková sláva klubů neopakovala. Časopis Mladý hlasatel vycházet nemohl. Vzniká sice časopis pro mládež Vpřed, kam v roce 1946 do redakce vstupuje i Jaroslav Foglar. Je to otázka pouhých dvou let fungování čtenářských klubů, protože v roce 1948 přichází k moci komunistická strana a ta časopis a jeho vydávání ukončí.

4.4. Pedagogický odkaz Jaroslava Foglara

Foglar, tak jak sám o sobě uvádí, byl nejvíce ovlivněn Erenestem Thompsonem. Setonem.

Seton, protože dovedl ocenit prospěšnost života v přírodě pro člověka, a sám jej prosazoval. Přemýšlel jak tento život co nejvíce přiblížit mládeži. Využil svých rozsáhlých znalostí života Indiánů a na jejich základech organizoval mládež do sdružení „Woodcrafterští Indiáni“ ještě dříve než v Anglii Baden-Powell.⁹⁸

Jaroslav Foglar přenechal dnešní a dalším generacím odkaz, jehož idea bude stále živá, což asi nejlépe charakterizuje T. Švejdová ve svém příspěvku s názvem „Foglarův příspěvek dnešním časopisům pro mládež“, který vyšel ve Sborníku příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar (vydal Památník národního písemnictví v Praze v roce 2008), na str. 125 uvádí:

Švejdová položí otázku Rudolfu Zahradníkovi – čestnému představiteli Akademie věd:

...,Co dal Jaroslav Foglar časopisům pro děti? Co dělal jinak, proč byl tak úspěšný a co z jeho nápadu by se mělo zachovat?... Pan Zahradník se zamyslel a potom povídá: „Časopisy pana Jaroslava Foglara na rozdíl od těch dnešních časopisů

97 ŠVEJDOVÁ, T., *Foglarův příspěvek dnešním časopisům pro mládež*, in Sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar, Památník národního písemnictví, Praha 2008, str. 115.

98 FOGLAR, J., *Ernest Thompson Seton – Spisovatel, malíř, vychovatel, zálesák*, Brno: KJR, str. 8.

přímo křičely do světa několik zásadních věcí. Že je nepřípustné lhát. Že se nesmí krást. Že kdo lže a krade, bude potrestán, souzen a odsouzen. Že altruismus do života patří. Mám-li větší a menší kus řízku, dám zkrátka tomu druhému ten větší, a je lhostejno, jaký mám hlad. Ztratím dvě sousta, získám veselejší život. Ony nejenom že to vytrubovaly, ony zapalovaly ohně a tesaly tyhle zásady hochům a děvčatům přímo do srdcí. A to je to, co už nikdy nikdo potom nedokázal a to, o co se přes to musí každý časopis pro mladé snažit. Takový novinářský mýtus a ideál!⁹⁹

Myslím, že k vyjádření prof. Zahradníka není třeba více co dodávat.

99 ŠVEJDOVÁ, T., *Foglarův příspěvek dnešním časopisům pro mládež*, in Sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar, Památník národního písemnictví, Praha 2008, str. 125.

5. Empirické šetření

Pro účely této práce jsem provedl kvantitativní výzkum aplikovaný dotazníkovou metodou. Výzkum je zaměřen na cílovou skupinu dětí ve věku v rozmezí jedenácti a dvanácti let. Podmínkou bylo, aby respondenti, jak napovídá název práce, byly z města. Pro účely práce jsem městskou aglomerací stanovil město Brno, neboť právě zde jsem byl schopen využít vlastních kontaktů a pomocí nich distribuovat dotazníky respondentům.

Empirické šetření jsem se zaměřil zejména na to, jakým způsobem děti středního školního věku tráví svůj volný čas, především jsem se snažil o vyjádření definic s přihlédnutím na jejich vlastní postoje a hodnoty k vlastnímu volnému času. Snažil jsem se získat relevantní informace o tom, s kým nejraději a jakým způsobem tráví dotázané děti svůj volný čas. Výzkum měl stanovit hodnotu, kterou pro respondenty osobně volný čas má. Šetření bylo zamýšleno k tomu, aby respondenti vyjádřili svůj postoj ke způsobu trávení svého volného času.

V části dotazníku jsem se zaměřil i na povědomí dětí o Jaroslavu Foglarovi, neboť jeho jméno s výchovou ve volném čase neodmyslitelně souvisí. Jelikož chápeme výchovu jako „výchovu k cílům společenským“¹⁰⁰, jsou společenskými cíli ty, které propagují především lidskost a výchovu k lidství. Foglarovy ideje, metody a práce přesně charakterizují sociální pedagogiku. Právě sociální pedagogika se snaží vychovávat jednotlivce pomocí prostředí, které působí na jednotlivce, proto jsem do výzkumné části zapracoval i teze o podvědomí jednoho z nejznámějších českých pedagogů volného času.

100 KRAUS, B., a kol., Člověk, prostředí, výchova, Brno: Paido, 2001, str. 9

5.1. Výzkumný projekt

Pro účely výzkumné části této práce, v souvislosti s analýzou životního stylu dětí ve velkoměstské aglomeraci, jsem jako nejlépe vyhovující možnost zvolil kvantitativní metodu dotazníkovým šetřením.

Výzkum probíhal od ledna do března roku 2012.

Dotazníkem jsem oslovil žáky základní školy v Brně na ulici Janouškova a děti navštěvující kroužky, bez ohledu na jejich zaměření, v Centru volného času Lužánky, rovněž v Brně. Jako cílovou skupinu jsem zvolil děti ve věku 11 a 12 let.

Dotazník je opatřen návodem, který slouží k určení základních postupů pro vyplnění. Podrobněji je návod u konkrétních otázek. Převážná většina otázek je opatřena předestřenými odpověďmi, respondenti volí z možností odpovědí. U otázek u nichž nemají respondenti jednoznačnou odpověď, volí možnost volby označit více odpovědí

Prvních osm otázek směřuje k získání demografických dat, cílem je stanovení subjektu a subjektivní stránky pro následné vyhodnocení získaných vzorků.

V dotazníku jsou dále otázky, ke kterým respondenti přiřazují body dle oblíbenosti, nebo k předloženým možnostem přidělují známku podle principu školní klasifikace. V dotazníku jsou i otázky s prostorem pro vyjádření vlastního postoje dotazovaných, vždy s možností stručně odpovědět. Takto určené otázky jsem vyhodnotil dle četnosti výskytu shodných odpovědí.

Cílem této práce byla snaha odpovědět a následující otázky:

Jaký mají životní styl děti ve velkoměstské aglomeraci? Je životní styl těchto dětí ovlivněn determinanty:

- a) zdali je respondentem dívka, nebo chlapec.
- b) zdali je respondent z úplné, nebo neúplné rodiny.
- c) zdali je prokazatelná odlišnost v životním stylu dětí navštěvující centra volného času (dále pouze CVČ) od těch, které která CVČ nenavštěvují
- d) zjistit povědomí u dětí o Jaroslavu Foglarovi spisovateli a pedagogovi volného času. Zejména prokázat souvislost ve vztahu organizací CVČ jakožto prostředí

výchovy ovlivňující pozitivně vytváření postojů a hodnot.

Dotazníkové šetření mělo potvrdit, případně vyvrátit následující hypotézy:

/H1/: Děti středního školního věku chápou podstatu pojmu volný čas

/H2/: Děti školního věku nejraději tráví svůj volný čas u počítače

/H3/: Volnočasové aktivity v CVC rozvíjí všestranněji osobnost, než aktivity jednostranně zaměřené

/H4/: Děti upřednostňují ve svém volném čase kamarády

/H5/: Děti tráví nejvíce svého volného času se svými vrstevníky

/H6/: Děti navštěvující kroužky v centrech volného času, preferují aktivity v přírodě více než ostatní děti

/H7/: Děti jsou si vědomi toho, že je ovlivňuje způsob, jakým tráví svůj volný čas

/H8/: Děti považují volný čas za dobu, kdy mohou sami rozvíjet své dovednosti a schopnosti

/H9/: Jaroslav Foglar je znám především jako spisovatel

/H10/: Současné děti se setkaly s tvorbou Jaroslava Foglara především prostřednictvím televize

/H11/: Knihy Jaroslava Foglara jsou čteny především chlapci

Výběrový soubor:

Výběrovým souborem mé práce je mládež ve věku deset a jedenáct let. Jsou to děti žijící ve městě Brně a v Brně rovněž chodí do školy. Základní rozdělení je následně určeno tím, že z celkového počtu respondentů jsem celkem 58 dotazníků k vyhodnocení získal od dětí, které vyplnily dotazníky na ZŠ Janouškova. Zbývajících byly osloveny děti navštěvující kroužky, bez ohledu zaměření, v Centru volného času Lužánky rovněž v Brně. Z celkového počtu 200 dotazníků se vrátilo 187. Celkem 100 odpovídalo skupině pro účely této práce a plnily výše uvedené požadavky výběrového souboru pro

práci.

5.2. Vlastní empirické šetření

V následující části práce jsou vyjádřeny hodnoty jednotlivého počtu odpovědí, které respondenti uvedli v dotaznících. Počty určují celkový počet odpovídajících dětí. Odpovědi jsou zpracovány procentuálně, nebo průměrnou známkou, vždy k jednotlivým možnostem odpovědí. Odpovědi jsou pro přehled uvedeny v tabulce a pro účely hodnocení jsou rozděleny do skupin dle subjektivity respondenta.

Demografická část:

Tato část byla tvořena prvními osmi otázkami v dotazníku. Pro účely výzkumu sloužila zejména ke stanovení nezávisle proměnných. Dále pro práci při samotném určení výběru skupiny respondentů vyhovujících parametry účelům práce, tzn. subjektivní stránkou - věkem odpovídajícího, jeho místem bydliště a místem školní docházky.

Tab. č. 1 Demografická část výzkumu

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívký	chlapeč	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	respondenti - děti z CVC	respondenti - žáci ZŠ
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
		jsou doma 2/žije s jedním rodičem	4	2	2	4	0	2	2
		jsou doma 3	19	9	10	7	12	8	12
		v domácnosti jsou 4	65	29	36	10	55	27	34
		je jich doma 5 a více	12	3	9	0	12	5	10
5	bydlím v	Brně	100	43	57	25	75	42	58
		mimo Brno	0	0	0	0	0	0	0
6	škola v	Brně	100	43	57	25	75	42	58
		mimo Brno	0	0	0	0	0	0	0
7	vzdělání rodičů	otec základní	3	1	2	1	2	0	3
		otec středoškolské	50	21	29	19	31	16	34
		otec vysokoškolské	42	15	27	13	29	26	16

		matka základní	3	2	1	0	3	0	3
		matka středoškolské	41	20	21	11	30	20	21
		matka vysokoškolské	37	17	20	7	30	20	17
8	zaměstnání rodičů	jeden je v domácnosti	6	4	2	1	5	1	5
		oba rodiče podnikají	16	5	11	5	11	5	11
		oba jsou zaměstnanci	34	22	12	13	21	14	22
		jeden podniká/druhý je zaměstnán	14	5	9	5	9	6	8
		jeden je bez zaměstnání	2	0	2	1	1	0	2

Z tabulky jsou patrné vyjádření skutečných počtů respondentů, jsou zde rozděleny do jednotlivých skupin.

Vyhodnocení výsledků odhaluje několik zajímavých faktů:

- a) z celkového počtu dětí žije celá jedna čtvrtina v neúplných rodinách
- b) z celkového počtu je patrné, že většina rodičů dětí má vysokoškolské vzdělání. Což je dáno i místem výzkumu, kdy obecně v městech je větší počet vysokoškolsky vzdělaných osob.
- c) z tabulky je patrné rovněž to, že většinu rodičů dětí tvoří rodiče zaměstnanci

Šetření:

Tuto část tvoří patnáct jednoduchých otázek řazených za sebou tak, aby poskytly možnost přiblížit se co nejkonkrétnější odpovědi na stanovenou oblast. První z tabulek poukazuje na skutečný počet odpovědí. Druhá tabulka vyjadřuje procentuální hodnoty odpovědí. U některých otázek je odpověď tvořena školskou klasifikací, nebo hodnocením bodově, podle oblíbenosti. Tyto odpovědi jsou vyhodnoceny průměrnou známkou, nebo body v průměru, tato hodnocení určují údaj vždy na jednoho respondenta.

5.3. Vyhodnocení výsledků šetření

V otázce číslo devět jsou respondenti dotazováni k pojmu: volný čas. Co si pod pojmem sami představí. Z výsledků je patrné, že děti vědí, co si mají pod pojmem volný čas představit. Většina spojuje tento pojem s dobou, kterou mohou věnovat sami sobě. Takto odpovědělo celkem 37 respondentů. Na druhém místě je odpověď „věnuji se kroužkům a sportu“, tato odpověď napovídá o aktivním způsobu trávení volného času dětí.

Tab. č. 2 Jak chápou respondenti pojem „volný čas“

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
9	"volný čas"	věnuji se kroužkům a sportu	27	12	15	6	21	12	15
		PC, TELEVIZE	18	4	14	5	13	4	14
		bez odpovědi	11	1	10	1	10	3	8
		čas co mám sám pro sebe	37	15	22	7	30	16	21
		čas co mám sám pro sebe a věnuji se sportu	10	1	9	0	10	4	6
		kamarádi a příbuzní	9	6	3	2	7	4	5
		nemusím dělat nic	7	1	6	2	5	2	5
		ten, který věnuji četbě knih	2	1	1	0	2	1	1
		kdy si dělám, to co chci	6	4	2	2	4	2	4
		odpočinek	4	2	2	0	4	2	2

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
9	"volný čas"	věnuji se kroužkům a sportu	27,0%	27,9%	26,3%	24,0%	28,0%	28,6%	25,9%
		PC, TELEVIZE	18,0%	9,3%	24,6%	20,0%	17,3%	9,5%	24,1%
		bez odpovědi	11,0%	2,3%	17,5%	4,0%	13,3%	7,1%	13,8%
		čas co mám sám pro sebe	37,0%	34,9%	38,6%	28,0%	40,0%	38,1%	36,2%
		čas co mám sám pro sebe a věnuji se sportu	10,0%	2,3%	15,8%	0,0%	13,3%	9,5%	10,3%
		kamarádi a příbuzní	9,0%	14,0%	5,3%	8,0%	9,3%	9,5%	8,6%
		nemusím dělat nic	7,0%	2,3%	10,5%	8,0%	6,7%	4,8%	8,6%
		ten, který věnuji četbě knih	2,0%	2,3%	1,8%	0,0%	2,7%	2,4%	1,7%
		kdy si dělám, to co chci	6,0%	9,3%	3,5%	8,0%	5,3%	4,8%	6,9%
		odpočinek	4,0%	4,7%	3,5%	0,0%	5,3%	4,8%	3,4%

Vyhodnocení tvrzení hypotézy /H1/: děti středního školního věku chápou podstatu pojmu volný čas. Hypotéza se potvrdila.

Zajímavé jsou výsledky jednotlivých odpovědí: 40% odpovědí možnosti „čas co mám sám pro sebe“ dětí z úplných rodin a pouze 28% stejných odpovědí dětí z neúplných rodin. 24% chlapců spojuje volný čas s televizí a počítačem, naproti tomu u dívek je procentuální hodnota stejné odpovědi pouze 9%. Stejnou možnost PC a televizi vidí „jako náplň volného času“ pouze 9% respondentů v CVČ.

Tab. č. 3 Jak nejradyji tráví svůj volný čas?

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapi	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
10	jak?	sport	57	19	38	17	40	22	25
		kniha	17	6	11	3	14	9	8
		umělec/tvůrčí	15	9	6	3	12	8	7
		TV	18	7	11	5	13	7	11
		PC	40	9	31	13	27	13	27
		chovatelství	18	7	11	3	15	9	9
		příroda	23	9	14	3	20	10	13

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapi	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
10	jak?	sport	57,0%	44,2%	66,7%	68,0%	53,3%	52,4%	43,1%
		kniha	17,0%	14,0%	19,3%	12,0%	18,7%	21,4%	13,8%
		umělec/tvůrčí	15,0%	20,9%	10,5%	12,0%	16,0%	19,0%	12,1%
		TV	18,0%	16,3%	19,3%	20,0%	17,3%	16,7%	19,0%
		PC	40,0%	20,9%	54,4%	52,0%	36,0%	31,0%	46,6%
		chovatelství	18,0%	16,3%	19,3%	12,0%	20,0%	21,4%	15,5%
		příroda	23,0%	20,9%	24,6%	12,0%	26,7%	23,8%	22,4%

Hypotéza /H2/: současné děti nejraději svůj volný čas tráví u počítače, se potvrdila.

Tuto odpověď zvolilo celkem 40% respondentů. Hodnota je vysoká oproti ostatním aktivitám. To, že je počítač nejoblíbenější, obecně, se sice nepotvrdilo, ale hodnota je po možnosti sportu (57%) druhá nejvyšší. Výsledek je hrubém nepoměru mezi dívkami, téměř 21%, a chlapci 54%. Dívky oproti chlapcům více upřednostňují tvůrčí aktivity. Alarmující hodnotu má čtení knih, pouze 17% oblíbenosti.

Hypotéza /H3/: volnočasové aktivity v CVČ rozvíjí všestranněji osobnost, než aktivity jednostranně zaměřené se potvrdila.

Tuto hypotézu potvrzuje celkové rozložení výsledků u dětí z CVČ oproti ostatním respondentům. Rozložení výsledků je vysoké ve všech oblastech. Ve výsledcích je pozitivní nízké hodnocení trávení svého volného času u „PC“ (pouze 31%) a televize (16,7%). Oproti dětem ze ZŠ vynikají respondenti – děti z centra volného času ve všech oblastech zájmu.

Tab. č. 4 Kde tráví respondenti svůj volný čas?

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ dětí	ZŠ dětí
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
11	kde?	doma	52	17	35	10	42	23	29
		venku	54	20	34	12	42	25	29
		v tělocvičně	16	6	10	2	14	6	10
		v přírodě	12	6	6	6	6	6	6
		na ulici	3	0	3	0	3	0	3

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	75	25	42	58
11	kde?	doma	52,0%	39,5%	61,4%	40,0%	56,0%	54,8%	50,0%
		venku	54,0%	46,5%	59,6%	48,0%	56,0%	59,5%	50,0%
		v tělocvičně	16,0%	14,0%	17,5%	8,0%	18,7%	14,3%	17,2%
		v přírodě	12,0%	14,0%	10,5%	24,0%	8,0%	14,3%	10,3%
		na ulici	3,0%	0,0%	5,3%	0,0%	4,0%	0,0%	5,2%

Výsledek je v celkovém počtu téměř srovnatelný (54%) s odpovědí „doma“ (52%). Hodnotu snižují dívky, které však potvrzují i výsledek z tab. č. 3. Jak nejradyji tráví svůj volný čas?, a odpověď oblíbenosti dívek v umělecké a tvůrčí činnosti. Chlapci zde potvrzují inklinaci k trávení svého volného času „u počítače“.

Nízká procentuální hodnota u odpovědi „doma“ dětí z neúplných rodin (40%) a vysoké hodnoty u těchto dětí u odpovědi „venku“ (48%) a „přírodě“ mohou symbolizovat i fakt, že děti z neúplných rodin:

- a) nechtějí být doma, protože jim nevyhovuje prostředí neúplné rodiny
- b) tráví svůj volný čas mimo domov s jedním z rodičů. Fakt můžeme vyložit jako snahu kompenzovat neúplnost rodiny organizací volného času dětem (tuto tezi potvrzuje v tab. č. 5 vyhodnocení otázky: S kým nejradyji tráví svůj volný čas?)

Tab. č. 5 S kým nejradyji tráví dotazované děti svůj volný čas?

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
12	s kým?	s rodiči	36	17	19	12	24	16	20
		s kamarády	43	17	26	14	29	18	25
		samostatně	10	4	6	1	9	3	7

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
12	s kým?	s rodiči	36,0%	39,5%	33,3%	48,0%	32,0%	38,1%	34,5%
		s kamarády	43,0%	39,5%	45,6%	56,0%	38,7%	42,9%	43,1%
		samostatně	10,0%	9,3%	10,5%	4,0%	12,0%	7,1%	12,1%

Hypotéza /H4/: Děti upřednostňují ve svém volném čase kamarády. Potvrzena.

Z celkového počtu upřednostňuje trávení svého volného času s kamarády celkem 43% respondentů. Jen 10% dětí chce být ve svém volném čase samo. Děti z neúplných rodin tráví rády, více než děti z úplných rodin, svůj volný čas s rodiči. Nejméně odpovědí je u možnosti samostatně.

Tab. č. 6 S kým tráví nejvíce volného času?

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
13	s kým nejvíce? Hodnota	rodiče	341	178	163	98	243	163	178
	oblíba, kdo má nejvíc bodů	se sourozenci	328	174	154	67	261	164	164
	s tím tráví nejvíc času	s kamarády	436	217	229	114	322	191	245
		sám	276	148	138	127	159	130	146

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
13	s kým nejvíce? Hodnota	rodiče	3,4	1,8	2,9	3,9	3,2	3,9	3,1
	oblíba, kdo má nejvíc bodů	se sourozenci	3,3	4,0	2,7	2,7	3,5	3,9	2,8
	s tím tráví nejvíc času	s kamarády	4,4	4,7	4,0	4,6	4,3	4,5	4,2
		sám	1,4	1,5	1,4	1,3	1,6	1,3	1,5

Na otázku: s kým tráví respondenti nejvíce svého volného času, odpovídali přiřazováním bodové hodnoty, přičemž 5 bodů bylo nejvíce. Vyhodnocení je průměrem bodů na jednoho respondenta.

Otázka souvisí s předchozí otázkou a má potvrdit hypotézu **/H5/:** **děti tráví nejvíce svého volného času se svými vrstevníky.** Hypotézu potvrzuje celkový výsledek, průměrná známka u odpovědi „s kamarády“ má nejvyšší hodnotu.

Zajímavými výsledky jsou: nízká hodnota dívek, které ohodnotily, že tráví s rodiči nejméně svého volného času. Za to odpověď „s kamarády“ má oproti tomuto výsledku celkově nejvyšší hodnotu z dotazovaných skupin. Rovněž vysoká hodnota je uvedena u dívek a sourozenců. Z odpovědí dívek tak vyplývá, že svůj volný čas mají téměř shodně rozdělen mezi sourozence a kamarády. Podobně jsou na tom s odpověďmi děti oslovené v CVČ, ti však podle hodnocení téměř rovnoměrně rozdělují svůj volný čas mezi rodiče, sourozence a kamarády. U ostatních respondentů celkem jasně dominují, od ostatních vysokou hodnotou, kamarádi.

Tab. č. 7 Hodnocení co je subjektivně důležité, čemu se nejvíce věnují ve svém volném čase?

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapeci	děti z úplných rodin	děti z neúplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	75	25	42	58
14	VČ jak dle důležitosti/oblíbenosti	spor	2,1	2,15	1,94	2	2	2,21	1,8
		televize	2,7	2,9	2,7	2,9	2,8	3	2,8
		čtení knih	2,4	2,43	2,5	3,7	3,2	2	2,9
		internet	2,6	2,9	2,3	2,6	2,5	3	2,8
		PC hry	3,1	3,7	2,5	3,3	2,9	4	3
		příroda	2,6	2,715	2,89	2,8	2,8	2,5	2,7
		rodina	1,82	1,8	1,85	1,8	2	1,7	2
		kamarádi	2,19	2,39	2	2,3	2,1	1,9	2,2

V tabulce č. 7 jsou průměrné známky na jednoho respondenta k otázce: která aktivita je pro dotazované důležitá, které se nejvíce věnují? Dotaz měl potvrdit nebo vyvrátit následující: **hypotézu /H6/: děti navštěvující kroužky v centrech volného času, preferují aktivity v přírodě více než ostatní děti.** Hypotéza vychází z toho, že v CVČ jsou organizovány kroužky, jejichž aktivity jsou pořádány v přírodě. Kroužky tvoří různé turistické, vodácké a jiné oddíly. Hypotéza je podpořena i výsledky z tab. č. 4, v níž je vyhodnocení odpovědí na otázku: kde tráví děti nejvíce svého času. Hypotézu se podařilo potvrdit. Děti z center volného času upřednostňují rodinu, sport a aktivity v přírodě. Rovněž kladné hodnocení je vyjádřeno skupinou u čtení knih.

Výsledky u skupiny chlapců sice v minulých hodnoceních vyšly, že upřednostňují volbu času stráveného u počítače (výsledek v tab. č. 3), ale z tabulky zde vychází, že takto strávenému času nepřikládají vysokou hodnotu. Tento fakt, dá se říci, platí – obecně, děti rády tráví čas u počítače, ale nepřikládají takto strávenému času vysokou hodnotu.

**Tab. č. 8 Hodnocení zda má volný čas a způsob jakým ho tráví na respondenty
nějaký vliv obecně**

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ dětí	ZŠ dětí
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
15	je pro tebe VČ důležitý?	ano	94	39	55	23	71	41	53
		ne	6	4	2	2	4	1	5

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ dětí	ZŠ dětí
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
15	je pro tebe VČ důležitý?	ano	94,0%	90,7%	96,5%	92,0%	94,7%	97,6%	91,4%
		ne	6,0%	9,3%	3,5%	8,0%	5,3%	2,4%	8,6%

Otázka byla položena: zda si respondent myslí to, zdali má volný čas na něj nějaký vliv. Otázka měla potvrdit **hypotézu /H7/: že děti jsou si vědomi toho, že je ovlivňuje způsob, jakým tráví svůj volný čas.**

Z výsledků je patrné, že respondenti jsou si vědomi vlivu způsobu trávení volného času. Hodnoty jsou vysoké zejména u chlapců a u dětí z centra volného času. Hypotézu se tedy podařilo potvrdit.

Tab. č. 9 Proč si respondenti myslí, že má způsob, jak tráví svůj volný čas na ně vliv?

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívký	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
16	Proč?	něco se naučím	44	19	25	11	33	20	24
		rozvíjím schopnosti	40	13	27	17	23	19	21
		seznámím se s novými lidmi	27	10	17	8	19	18	15
		nezahálím	6	1	5	0	6	4	2

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívký	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
16	Proč?	něco se naučím	44,0%	44,2%	43,9%	44,0%	44,0%	47,6%	41,4%
		rozvíjím schopnosti	40,0%	30,2%	47,4%	68,0%	30,7%	45,2%	36,2%
		seznámím se s novými lidmi	27,0%	23,3%	29,8%	32,0%	25,3%	42,9%	25,9%
		nezahálím	6,0%	2,3%	8,8%	0,0%	8,0%	9,5%	3,4%

Hypotéza /H8/: děti považují volný čas za dobu, kdy mohou sami rozvíjet své dovednosti a schopnosti.

V celkovém hodnocení výsledků se tvrzení hypotézy nepotvrdilo, neboť ve většinovém výsledku získala nejčteněji volená odpověď hodnotu 44%. Rozdíl je však nepatrný. Celkovou výslednou hodnotu lze vyložit i vyrovnaným způsobem hodnocení dětí z centra volného času, které mezi odpovědi: něco se naučím, rozvíjím schopnosti a seznámím se s novými lidmi, rozprostřeli srovnatelné a vysoké množství odpovědí. Podle tohoto výsledku zmíněná skupina si je vědoma více než ostatní všestrannou hodnotu pozitivního vlivu volného času. Tento výsledek podporuje i vyhodnocení

(v tab. č. 7) otázky čemu se věnují ve svém volném čase. Zajímavým výsledkem je odpověď u dětí z neúplných rodin, které celkem jednoznačně potvrzují hypotézu.

Tab. č. 10 Povědomí o Jaroslavu Foglarovi

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
17	Co ti říká jméno J. Foglar	spisovatel	61	23	38	16	45	26	35
		nic/nebo jiné	39	20	19	9	30	16	23

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
17	Co ti říká jméno J. Foglar	spisovatel	61,0%	53,5%	66,7%	64,0%	60,0%	61,9%	60,3%
		nic	39,0%	46,5%	33,3%	36,0%	40,0%	38,1%	39,7%

Otázka je položena tak, aby se respondenti mohli sami vyjádřit svojí odpovědí. Sešli se však pouze dva druhy odpovědí. **Odpovědi potvrzují hypotézu /H9/: Jaroslav Foglar je znám především jako spisovatel.**

Vysoké procento od ostatních je patrné u dětí z centra volného času. Je to dáno i tím, že v centrech volného času jsou organizovány kluby propagující myšlenky Jaroslava Foglara. Z výsledků je rovněž patrné, že povědomí o Foglarovi je častější u chlapců. Příčinou nevyrovnaných výsledků u chlapců a dívek je to, že Jaroslav Foglar se snažil oslovit zejména chlapce – čtenáře. Cílovou skupinou Foglarových příběhů jsou právě chlapci ve věku deset až třináct let.

Tab. č. 11 Odkud znají Jaroslava Foglara?

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
18	Odkud znáš J. Foglara	z televize	2	0	2	0	3	0	2
		ze školy	57	21	36	13	44	27	30
		z knihy	41	12	29	11	30	15	26
		odjinud	0	0	0	0	0	0	0

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
18	Odkud znáš J. Foglara	z televize	2,0%	0,0%	3,5%	0,0%	2,7%	0,0%	3,4%
		ze školy	57,0%	48,8%	63,2%	52,0%	58,7%	64,3%	51,7%
		z knihy	41,0%	27,9%	50,9%	44,0%	40,0%	50,0%	34,5%
		odjinud	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Otázka odkud děti znají jméno Jaroslava Foglara, měla potvrdit **hypotézu /H10/: současné děti se setkaly s tvorbou Jaroslava Foglara především prostřednictvím televize**. Tuto hypotézu se potvrdit nepodařilo. Tvrzení hypotézy je vyvráceno výsledkem, pouze dva respondenti uvedli, že se s Jaroslavem Foglarem setkali prostřednictvím televize. V naprosté většině je zdrojem setkání s Jaroslavem Foglarem škola. Hypotézu mělo potvrdit i možnost respondentů vyjádřit se vlastními slovy, nenašel se však jediný, který by uvedl, že zná jméno Jaroslav Foglar z kroužků, nebo podobných činností.

Tab. č. 12 Znají, nebo četli nějakou knihu od Jaroslava Foglara

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
19	četl jsi J.F.	ano	42	15	27	12	30	19	23
		ne	50	27	23	12	38	18	32
		více než jednu	8	1	7	1	7	5	3

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
19	četl jsi J.F.	ano	42,0%	35,7%	46,6%	48,0%	40,0%	45,2%	39,7%
		ne	50,0%	61,9%	41,4%	48,0%	50,7%	42,9%	55,2%
		více než jednu	8,0%	2,4%	12,1%	4,0%	9,3%	11,9%	5,2%

Otázka je doplněním předcházejí, má potvrdit hypotézu **/H11/:** knihy Jaroslava Foglara jsou čteny především chlapci.

Hypotézu se podařilo potvrdit. Faktem je, i když naprostou většinu knih napsal Jaroslav Foglar před více než čtvrt stoletím, že tato výsledná hodnota je více než dobrá.

Z 57 chlapců si jich přečetlo knihu od Jaroslava Foglara celkem 34.

Tab. č. 13 knihy, které respondenti četli

č.	otázka	možnosti/odpovědi
19	kniha:	celkem/hlasů
	Chata v Jezerní kotlině	18
	Přístav volá	14
	Rychlé šípy	9
	Hoši od Bobří řeky	7
	Stínadla se bouří	9
	Tajemná Řásnovka	3
	Svorní Gambusíni	2
	Dobrodružství v zemi nikoho	1

V tabulce č. 13 jsou uvedeny knihy Jaroslava Foglara, které dotazované děti přečetly.

Tab. č. 14 Znájí postavu z knihy Jaroslava Foglara

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
20	znáš postavu z knihy J.F.?	ano	49	13	36	12	37	18	31
		ne	51	30	21	13	38	24	27

č.	otázka	možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
20	znáš postavu z knihy J. F.?	ano	49,0%	30,2%	63,2%	48,0%	49,3%	42,9%	53,4%
		ne	51,0%	69,8%	36,8%	52,0%	50,7%	57,1%	46,6%

V tabulce jsou uvedeny a vyhodnoceny odpovědi skutečných postav z knih Jaroslava Foglara. Vysoké procento odpovědí „ano“ je dáno faktem, že některá jména hrdinů z knih Jaroslava Foglara, dá se říci, zlidověla. Občas přirovnání k Foglarově knižní postavě použije novinář nebo politik: „...ačkoli nás Mirek Topolánek ujistil, že není Mirek Dušín, aby musel plnit své sliby, zásluhou lidoveckého předsednictva přece jen v klubu Rychlých šípů jednou nohou zůstal...“¹⁰¹

Tab. č. 15 Důležité chování – hodnocení postojů k vlastnostem a způsobům chování

č.	otázka	Možnosti/odpovědi	všichni	dívky	chlapci	děti z neúplných rodin	děti z úplné rodiny	CVČ děti	ZŠ děti
		celkem	100	43	57	25	75	42	58
21	co je pro tebe důležité?	kamarádství	1,6	1,5	1,69	1,35	1,8	1,5	1,8
		poctivost	1,7	1,55	1,75	2,65	1,5	1,5	2
		fair-play	1,8	1,5	1,88	1,8	1,56	1,5	2,1
		pomoc druhým	1,9	1,65	2	2	1,63	1,4	1,4
		lakota	4,3	4,45	4,2	4,4	4,23	4,3	4,3
		chamtivost	4,5	4,7	4,25	4,6	4,35	4,6	4,4
		lhostejnost	4,2	4,5	3,8	3,95	3,9	4,3	4,1

¹⁰¹ http://neviditelnypes.lidovky.cz/glosa-beranidla-Oig-p_politika.asp?c=A090114_113454_p_politika_wag

Hodnocení mělo dát přehled o tom, které chování subjektivně hodnotí respondenti jako pozitivní. Zde děti hodnotily školskou klasifikací vzor a způsob chování. Tab. č. 15 je přehledem průměrné známky.

Z výsledků je zajímavá klasifikace: průměrná známka 2,65 u poctivosti – hodnocení dětí neúplných rodin.

U dětí z centra volného času jsou výsledky klasifikace vlastností velice vyrovnané.

Na poslední otázku z dotazníku: jakou roli ve tvém volném čase má škola?, odpověděli respondenti shodně, že žádnou. Je to dáno zřejmě tím, že dítě v mezi 11. a 12. lety není schopno rozeznat institucionalizaci a organizovanost zájmových sdružení pro aktivity ve volném čase.

5.4. Návrhy a opatření pro teorii a praxi

V teoretické části jsme se věnovali výkladům pojmů a souvislostí i se způsobem trávení volného času dětí jako determinanty určující způsob jejich životního stylu. Je evidentní, že vliv volného času je nezanedbatelný a je velice důležité podporovat volnočasové aktivity. I přes to, že šetření prokázalo, že děti tráví velmi mnoho času u počítače, tomuto času nevěnují příliš vysokou hodnotu pro ně osobně. Jsou si vědomi přínosu, který má aktivní způsob trávení svého volného času.

Šetřením vyplynulo, že děti navštěvující centra volného času jsou všestranněji zaměřené. Zde je patrné, že dobré podporovat ne jenom jednoúčelové aktivity. V možnostech klubů a oddílů organizovaných v CVČ je mnoho možností podpory všestrannosti dítěte a komplexnějšímu rozvoji jeho dovedností. Mnohdy zde najde příležitost pro vyniknutí talentu dítěte, které lze prohlubovat ve specializovaných institutech.

Je nezbytné zájem dětí o aktivity volného času podporovat. V současnosti je velmi pestrá a nabídka aktivit realizovaných komerčním způsobem, těchto je ve městě Brně široká škála. Aktivity v komerčních zařízeních jsou velkou finanční zátěží pro rodinu. Je proto správné budování nových možností a veřejných center sloužících

k aktivnímu trávení volného času dětí a rodin. Pro využití školských zařízení by bylo přínosem zakládání školských klubů, občanských sdružení, sdružujících rodiče a děti. Lze tak lépe využít možností obou stran a snížit náklady rodiny.

Obecně platí, že je odrazem kultury a její vyspělosti stav a možnosti využití veřejných prostor. Je přínosné zde budovat naučné stezky, parky, veřejná sportoviště. Velmi často se v městských aglomeracích setkáváme s areály, jež jsou v kompetenci státních institucí, ty však ve svých zdrojích nenachází prostředky pro jejich využití. Rychlejší a flexibilnější převod a komunikace mezi jednotlivými subjekty nejenom státní správy a územní samosprávy (sponzoring soukromými subjekty), nejenom ve městě Brně, by otevřela další možnosti pro budování veřejných center, kde bychom mohli se svými dětmi trávit společný volný čas.

Závěr

Diplomová práce se věnuje tématu životního stylu dětí ve velkoměstské aglomeraci. Téma životního stylu je zpracováno v souvislostech dětí současné doby a determinant ovlivňujících jejich životní styl v současné velkoměstské aglomeraci, městskou aglomerací je pro účely práce Brno.

Téma je zpracováno v rovině teoretické a součástí práce je i praktická část. Práce se zabývá dětskou populací v souvislostech současné „postmoderní společnosti“. Hovoří o jejich specifikách a biologických zvláštích. Teoretická část je snahou o výklad pojmů a souvislostí, jakožto i současných determinant ovlivňujících obecně postoje k životnímu stylu dětí a rodiny. Charakterizuje životní způsob, kategorii sociální pedagogiky, v souvislostech rodinného života, životní úrovně a životního stylu. Životní styl je faktorem ovlivňujícím kvalitu života. Hovoříme o něm v souvislosti s vytvářením postojů jednotlivce, postojům ovlivňujících zvyšování kvalitu života. Část práce věnovaná tématu volný čas, volnočasovým aktivitám a jeho funkcím. Volný čas a způsob jeho trávení je samozřejmě rovněž prvkem životního stylu. Na volný čas je v práci nahlíženo i v souvislostech jeho vlivu na formování osobnosti. Práce se dále věnuje možnostem ve volném čase. V souvislosti se s možnostmi trávení volného času a výchovy ve volném čase věnujeme v práci kapitolu osobnosti Jaroslava Foglara, pedagoga volného času. Jeho idejím pedagogickým principům a práci.

Praktická část práce, je realizací kvantitativního výzkumu dotazníkovým šetřením. Cílovou skupinou respondentů jsou děti na počátku raného dospívání, ve věku 11 a 12 let. V tomto věku již mají jasno o pojmu volný čas, chápou jeho vliv na ně samotné. Samotné šetření zjišťuje jejich způsob trávení volného času, jejich postoje k aktivitám a hodnotám. Děti dnes až velmi mnoho svého času tráví u počítače, jsou si však vědomi, že tato činnost pro ně nemá osobní přínos, tak jak tomu je například u aktivních způsobů trávení volného času. Jsem rád, že výsledkem šetření je zjištění, že děti vědí a uvědomují si hodnoty pozitivní a rádi svůj volný čas tráví aktivitami majícími pozitivní vliv na vytváření jejich zdravého životního stylu.

Shrnutí

Práce se zabývá otázkou životního stylu dětí ve velkoměstské aglomeraci, specifiky a determinanty majícími vliv na životní způsob současné dětské populace.

Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá dětskou populací v současné společnosti. Druhá kapitola se věnuje životnímu způsobu – kategorii sociální pedagogiky. Třetí kapitola se zabývá volnému času jako determinantě životního stylu v postmoderní společnosti a jeho specifiky. Čtvrtá kapitola se věnuje odkazu Jaroslava Foglara, pedagoga volného času, a jeho idejím.

Praktická část je dotazníkovým šetřením, realizovaným s respondenty – dětmi ve věku 11 a 12 let. Bylo stanoveno jedenáct hypotéz, z nichž jedna se nepotvrdila.

Resumé

The paper deals with the lifestyle of children in metropolitan areas, and specificity determinants affecting the current way of life the child population. The theoretical part is divided into four chapters. The first chapter deals with the population of children in contemporary society. The second chapter deals with the way of life - the category of social pedagogy. The third chapter deals with the free time as determinants lifestyle in postmodern society and its specifics. The fourth chapter is devoted to reference Jaroslav Foglar, teacher's free time, and his ideas.

The practical part of the questionnaire survey, with respondents realized - children aged 11 and 12 years. It was established eleven hypotheses, one of which has not been confirmed.

Anotace

Předložená diplomová práce se zabývá životním stylem dětí ve velkoměstské aglomeraci. Vysvětluje charakteristiku dětské populace a její specifika. Zabývá se otázkami životního stylu, způsobu života, volnému času, volnočasových aktivit a odkazem Jaroslava Foglara.

Praktická část práce je výsledkem dotazníkového šetření. Cílem bylo zjistit u vzorku městské dětské populace způsob trávení volného času a jejich postoje k trávení svého volného času.

Klíčová slova: dětská populace, životní způsob, životní styl, volný čas

Anotation

This diploma thesis deals with the metropolitan area childrens lifestyle, explains the child population characteristics and its specifics, and deals with lifestyle, way of life, leisure time and activity issues, and Jaroslav Foglar heritage.

The practical part of this thesis is the result of research through gnestionnaires. Its aim was to find out the way of spending leisure time with a sample of urban child population.

Keywords: child population, way of life, lifestyle, leisure time

Seznam použité literatury

1. BĚLOHRADSKÝ, V., *Společnost nevolnosti*, Praha: SLON, 2007, ISBN 978-80-86429-80-9
2. BOUDON, R., a kol., *Sociologický slovník*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, ISBN 80-244-0735-3
3. DAVIS, B., et. al., *Physical Education and the study of Sport*, London: Elsevier Mosby, 2004
4. DEFLEUR, M. L., BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ, S. J., *Teorie masové komunikace*, Praha: Karolinum, 1996, ISMB 80-7184-099-8
5. DOUBRAVOVÁ, ..., tak takhle ne milí rodičové... in POSPÍŠILOVÁ, J., a kol., *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Brno: Doplněk, 2003, ISBN 80-7239-146-1
6. DUFFKOVÁ, J., a kol., J., *Sociologie životního stylu*, Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-123-6
7. FLEMR, L., a kol., *Prostorové podmínky pro podporu aktivního životního stylu současné populace*, Praha: Karolinum, 2009, 978-80-246-1765-7
8. FOGLEAR, J., *Ernest Thompson Seton – Spisovatel, malíř, vychovatel, zálesák*, Brno: KJR, 1937
9. GIDDENS, A., *Důsledky modernity*, Praha: SLON, 2010, ISBN 978-80-7419-035-3
10. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., *Pedagogika volného času*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta pedagogická, 2010, ISBN 978-80-7290-471-6
11. HALEČKA, T., *Kvalita života a jej ekologicko-environmentální rozmer. Kvalita života a ľudská práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých*, Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2002
12. HARRINGTON, A., a kol., *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*, Praha: Portál, 2006, ISB 80-7367-093-3
13. HÄYRY, M., *Measuring the quality of life : Why, how and what?*, Helsinki: 1. University of Helsinki, 1991, DOI : 10.1007/BF00489791
14. HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-927-5

15. KABÁTEK, A., *Sociologické texty II*, Praha: Univerzita Karlova, 1995, ISBN 80-7066-962-4
16. KELLER, J., *Úvod do sociologie*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1992, ISBN 80-901059-3-9
17. KLAPILOVÁ, S., in *Aktuální problémy sociální pedagogiky*, Brno: Paido, 1999, ISBN 80-85931-66-4
18. KOLÁČEK, F., *Pracovní doba a volný čas*, Praha: Vysoká škola politická, 1969, s. 121-189.
19. KOSÍKOVÁ, J., ... jak se někteří oblékají, in. POSPÍŠILOVÁ, J., a kol., *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*, Brno: Doplněk, 2003, ISBN 80-7239-146-1
20. KOUKOLA, B., *Psychologie zdraví*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 1999,
21. KOUKOLA, B., in *Sborník Rodina očima naší doby*, Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2008,
22. KRAUS, B., *Teorie výchovy*, Brno: IMS, 2006, ISBN 80-902936-8-9
23. KRAUS, B., a kol., *Člověk, prostředí, výchova*, Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2
24. KRAUS, B., in *Aktuální problémy sociální pedagogiky*, Brno: Paido, 1999, ISBN 80-85931-66-4
25. KŘIVOHLAVÝ, J., *Psychologie zdraví*. 2. vyd. , Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-774-4
26. MASARIKOVÁ, A., MASARIK, P., *Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*, Nitra: PF UKF, 2002, ISBN 80-968735-0-4
27. MATĚJČEK, Z., *Rodiče a děti*, Praha: Avicenum, 1986,
28. MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J., *Výpravy za člověkem*, Praha: Odeon, 1981
29. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, ISBN 80-86429-19-9
30. MIKULA, L., *Causa Jaroslav Foglar*, Ostrava: Amosium servis, 1991
31. MIKULA, M., *Výchovné tendence v díle Jaroslava Foglara*, Ostrava: Amosium servis, 1990, s. 8-9.
32. MOŽNÝ, I., *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*, Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-624-1

33. MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, Praha: SLON, 2008, ISBN 978-80-86429-87-8
34. MRVA, J., Jaroslav Foglar, *Okresní knihovna Kroměříž*, 1990
35. MÜHLPACHR, P., *Sociopatologie*, Brno: Masarykova univerzita, 2008, ISBN 978-80-210-4550-7
36. MÜHLPACHR, P., *Životní styl mládeže jako příčina sociálního handicapu*, Brno: 2. konference: Škola a zdraví 21, 2006
37. MÜHLPACHR, P., a kol., *Sociální pedagogika II*, Brno: Institut mezioborových studií, 2011
38. PÁCL, P., *Čas volný*, in *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-164-1
39. PÁVKOVÁ, J., a kol., *Pedagogika volného času*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-423-6
40. PETRUCHOVÁ, E., in *Sborník Rodina očima naší doby*, Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2008
41. PETRUSEK, M., a kol., *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-164-1
42. PÍREK, Z., *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*, Brno: Delfin, 1990
43. REICHEL, J., *Kapitoly systematické sociologie*, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, ISBN 978-80-247-2594-9
44. SAFILOS-ROTSCHILD, C., *Love, Sex, and Sex Roles*, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977
45. SAK, P., *Proměny české mládeže: česká mládež z pohledu sociologických výzkumů*, Praha: Petrklíč, 2000, ISBN 80-7229-042-8
46. SEKOT, A., in *Sport a kvalita života*, příspěvek Sport a společnost: socializační souvislosti, Brno: Masarykova univerzita, 2009
47. SINGLY de, F., *Sociologie současné rodiny*, Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-249-1
48. SLEPIČKOVÁ, I., *Sport a volný čas*, Praha: Karolinum 2005, ISBN 80-246-1039-6
49. SMÉKAL, V., *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*, Brno: Barrister a Principal, 2002, 80-85947-83-8
50. SMOLÍK, J., *Subkultury mládeže*, Praha: Grada, 2010, ISBN 978-80-247-2907-7

51. ŠVEJDOVÁ, T., *Foglarův příspěvek dnešním časopisům pro mládež, in Sborník příspěvků z konference Fenomén Jaroslav Foglar, Památník národního písemnictví, Praha 2008*
52. VÁGENROVÁ, M., *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, ISBN 978-80-7372-306-4*
53. VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie osobnosti, Praha: Karolinum, 2010, ISBN 978-80-246-1832-6*
54. VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie, Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0956-8*
55. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V., *Základy pedagogiky volného času, Brno: Paido, 1995, ISBN 80-901737-9-9*
56. VLADIMÍR 518, VESELÝ, K., *Kmeny současné subkultury, Praha: BiggBoss&Vinachi, 2011, ISBN 978-80-903973-2-3*
57. ZAPLETAL, M., *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara, Praha: Knižní klub, 2007, ISBN 978-80-242-1902-8*
58. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kalokagathia>
59. http://neviditelnypes.lidovky.cz/glosa-beranidla-0ig-p_politika.asp?c=A090114_113454_p_politika_wag
60. <http://pto.pionyr.cz/zasady-cinnosti>
61. <http://www.beck-online.cz/legalis/search-results.seam?conversationId=859872#selected-node>
62. <http://www.beck-online.cz/legalis/search-results.seam?conversationId=862733#selected-node>
63. http://www.janaduff.estranky.cz/clanky/sociologie-zivotniho-stylu/Duffkova_zivotni_zpusob_styl_variantnost_.html/
64. <http://www.rapsach.cz/foglar/kluby.htm>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Vzor dotazníku

Vzor dotazníku

Dobrý den.

Děkuji za ochotu mi pomoci s malým výzkumem způsobu trávení vašeho volného času. Vyplň, prosím, tento dotazník. Odpověď, se kterou nejvíce souhlasíš - označ křížkem. V případě opravy – dej správnou odpověď do kroužku. V dotazníku jsou i odpovědi na otázky, kdy se mohou zdát správně dvě i více odpovědi, v tomto případě označ více odpovědí. U otázek s hodnocením známkou od 1 do 5 použij stupnici stejně jako ve škole a oznamuj všechny možnosti. U otázek bez možnosti odpověz přímo. Vámi vyplněný dotazník bude sloužit pouze pro potřeby mé práce.

Vyplňte sami za sebe:

1. Jsem:

Chlapec

Dívka

2. Můj věk je:.....

3. Jsem z rodiny: úplné neúplná

4. V naší domácnosti žije: 2 3 4 5 a více osob

5. Bydlím ve: městě mimo město

6. Do školy chodím ve: město mimo město

7. Rodiče, jejich vzdělání: základní středoškolské vysokoškolské
nevím

8. Rodiče jsou zaměstnáni:

jeden z rodičů je v domácnosti jeden z rodičů je bez zaměstnání

oba jsou podnikatelé oba jsou zaměstnanci jeden je zaměstnanec a
druhý podniká

9. Jak chápeš pojem: „volný čas“ (Např.: Čas, který mám sám pro sebe. Ten čas, kdy se věnuji sportu, kroužkům apod.

.....

10. Jak nejraději trávíš svůj volný čas?

sportem četbou knih uměleckou, hudební, nebo tvůrčí činností u televize

u PC chovatelstvím v přírodě

11. Kde trávíš svůj volný čas?

doma venku v tělocvičně v přírodě na ulici

12. S kým nejraději trávíš svůj volný čas:

s rodiči (s rodinou) s kamarády samostatně

13. S kým nejvíce volného času trávíš. Ohodnoť stupnicí od 1 do 5 (1 – nejméně, 5 - nejvíce)

s rodiči –

se sourozenci –

s kamarády –

sám -

14. Ohodnoť způsob trávení volného času stupnicí od 1 do 5 (1nejlépe, 5 nejhůře) podle toho co je pro tebe důležité a čemu se volnému času nejvíce věnuješ?

Sport-

Televize-

Čtení knih-

Internet-

PC hry-

Příroda-

Rodina-

Kamarádi-

15. Myslíš, že má na tebe velký vliv způsob, jakým trávíš svůj volný čas? Ano Ne

16. Proč si myslíš, že má způsob, jak trávíš volný čas, na tebe vliv?

něco se naučím v něčem se zlepším, nebo zdokonalím seznámím se novými lidmi, nemám čas zahálet

17. Co je to pedagogika volného času?

.....

18. Kdo je to pedagog volného času?

.....

19. Znáš nějakého známého pedagoga volného času? Uveď

.....

20. Co ti říká jméno Jaroslav Foglar, kdo to byl?

.....

21. Odkud znáš Jaroslava Foglara?

z televize ze školy z (můžeš i doplnit)

22. Znáš, nebo jsi četl(la) nějakou knihu, kterou napsal Jaroslav Foglar? Kterou?

.....

23. Znáš nějakou postavu z knihy, nebo příběhu Jaroslava Foglara?

.....

24. Ohodnoť podle toho co je pro tebe důležité, stupnicí od 1 do 5 (stejně jako ve škole)

Kamarádství-

Poctivost-

Fair-play-

Pomoc druhým

Lakota-

Chamtivost-

Lhostejnost-

25. Jakou roli ve tvém volném čase má škola?

.....

26. Máš volnočasové aktivity, o kterých jsme se zde nezmínili? Uveď:

.....

Dotazník odevzdej

Děkuji a přeji veselý zbytek dne